

Henna Tervonen

”LAPSEN NÄKÖISTÄ HOMMAA”.

Varhaiskasvattajien kokemuksia ja näkemyksiä lapsien osallisuuden toteutumisesta päiväkotikiirenskorvassa.

**Opinnäytetyö
CENTRIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma
Elokuu 2020**

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Centria-ammattikorkeakoulu	Aika Elokuu 2020	Tekijä/tekijät Henna Tervonen
Koulutusohjelma Sosiaali-ala		
Työn nimi ”LAPSEN NÄKÖISTÄ HOMMAA”. Varhaiskasvattajien kokemuksia ja näkemyksiä lapsien osallisuuden toteutumisesta päiväkotihiiirenkorvassa.		
Työn ohjaaja Pirjo Forss-Pennanen	Sivumäärä 33 + 4	
Työelämäohjaaja Sirkka Kemppainen		
<p>Opinnäytetyöni tarkoituksena oli selvittää, miten lapsien osallisuus toteutuu varhaiskasvattajien kokemuksista. Lisäksi tarkoituksena oli saada aineistoa tuottamaan päiväkodin henkilökunnalle tietoa lapsien osallisuuden toteutumiseen liittyvistä ajatuksista. Tein opinnäytetyöni yhteistyössä päiväkotihiiirenkorvan kanssa. Opinnäytetyöni tutkimuksellinen lähestymistapa oli kvalitatiivinen eli laadullinen ja tutkimus toteutettiin haastattelemalla Hiirenkorvan varhaiskasvattajia. Tutkimustehtävänä oli selvittää lapsien osallisuuden toteutuminen Hiirenkorvan varhaiskasvatuksessa ja tavoitteena oli tuottaa päiväkodille sekä sen työntekijöille tietoa lapsien osallisuuden toteutumisesta.</p> <p>Lapsien osallisuus on ajankohtainen aihe, sillä sitä käsitellään varhaiskasvatuslaissa (540/2018) ja painotetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa. Lisäksi aiheen valintaan vaikutti oma mielenkiintoni lapsien osallisuutta kohtaan. Opinnäytetyön tavoitteena oli myös lisätä omaa tietoisuutta, ymmärrystä ja osaamista aiheeseen.</p> <p>Opinnäytetyön aineisto kerättiin haastattelemalla Hiirenkorvan varhaiskasvattajia. Päiväkodissa toimii kaksi osastoa, Touhula (3-5-vuotiaat) ja Muksula (0-3-vuotiaat), ja haastattelin molempien osastojen varhaiskasvattajia. Haastattelut toteutettiin vapaaehtoisina yksilöhaastatteluina. Ennen haastattelua allekirjoitettiin kirjalliset suostumukset haastatteluun. Haastattelusta oli myös oikeus kieltäytyä. Haastatteluihin osallistui yhdeksän varhaiskasvattajaa. Haastatteluissa käsiteltiin osallisuuteen liittyviä ennakkoon valittuja teemoja, joista informoitiin varhaiskasvattajia etukäteen.</p> <p>Opinnäytetyöni tuotti monipuolista tietoa varhaiskasvattajien kokemuksista ja näkemyksistä lapsien osallisuuden toteutumisesta päiväkodissa. Haastattelujen tuottamasta aineistosta kävi ilmi, että lapsien osallisuus näkyy päiväkodin arjessa, mutta osallisuutta toivottiin arkeen enemmän.</p>		
Asiasanat Osallisuus, varhaiskasvatus, varhaiskasvatuslaki, varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.		

ABSTRACT

Centria University of Applied Sciences	Date August 2020	Author Henna Tervonen
Degree programme Degree programme of Social Services		
Name of thesis A CHILD-ORIENTED ACTIVITIES. Early childhood educators' experiences and views of the implementation of children's participation in kindergarten Hiirenkorva.		
Instructor Pirjo Forrs-Pennanen	Pages 33 + 4	
Supervisor Sirikka Kemppainen		
<p>The purpose of this thesis was to find out how children's participation is actualised from the perspective of early childhood educators. In addition, the purpose was to obtain material to provide kindergarten personnel with information of ideas related to the implementation of children's participation. This thesis was made in collaboration with kindergarten Hiirenkorva. The study was a qualitative study conducted by interviewing early childhood educators of Hiirenkorva.</p> <p>The participation of children is a current topic, as it is addressed in the Early Childhood Education Act (540/2018) and emphasized in the basics of the early childhood education plan. In addition, personal interest in children's participation was one of the reasons why I chose this topic. The aim of the thesis was also to increase one's own awareness, understanding and competence to the topic.</p> <p>The data was collected by interviewing early childhood educators. There are two sections in the kindergarten, Touhula (3-5-years-olds) and Muksula (0-3-years-olds), and I interviewed the early childhood educators from both sections. The interviews were conducted as voluntary individual interviews. Prior to the interview, a written consents to the intervieu was signed. The educators also had the right to refuse from the interview. A total of Nine early childhood educators participated in the interviews, one refused. The interviews addressed pre-selected themes related to children's participation, which early childhood educators were informed about in advance.</p> <p>This thesis produced diverse information about the experiences and views of early childhood educators about the actualization of children's participation in kindergarten. The produced material by the interviews showed that the participation of children can be seen in the daily life of the kindergarten, but the early childhood educators would like to have more participation in everyday life.</p>		
Key words Early childhood education, The early childhood education act, The basics of the early childhood education, Participation		

TIIVISTELMÄ
ABSTRACT
SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 VARHAISKASVATUS SUOMESSA	3
2.1 Varhaiskasvatusta ohjaava varhaiskasvatuslaki.....	4
2.2 Varhaiskasvatusta ohjaava varhaiskasvatussuunnitelman perusteet	4
3 LAPSEN OSALLISUUS VARHAISKASVATUKSESSA	6
4 OPINNÄYTETYÖN MENETELMÄVALINNAT	9
4.1 Kvalitatiivinen eli laadullinen lähestymistapa.....	9
4.2 Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä ja aineiston hankinta	9
4.3 Opinnäytetyön aineiston analyysi	10
4.4 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys	11
5 TULOKSET	13
5.1 Lapsien osallisuus Hiirenkorvan arkitilanteissa	13
5.1.1 Lapsien osallisuus ruokailutilanteissa	13
5.1.2 Lapsien osallisuus lepotilanteissa	15
5.1.3 Lapsien osallisuus vapaassa leikissä.....	15
5.1.4 Muut varhaiskasvattajien tekemät huomiot lapsien osallisuudesta arkitilanteissa	16
5.2 Lapsien osallisuus Hiirenkorvan ohjatussa toiminnassa	17
5.3 Lapsien osallisuus Hiirenkorvan toiminnassa	20
5.3.1 Lapsien osallisuus pedagogisessa dokumentoinnissa	20
5.3.2 Lapsien osallisuus lapsien henkilökohtaisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa	21
5.3.3 Lapsien osallisuus varhaiskasvatusympäristössä	22
5.3.4 Lapsien osallisuus yhteisissä säännöissä	22
5.3.5 Muut varhaiskasvattajien tekemät huomiot lapsien osallisuuteen liittyen	23
5.4 Epäkohtia ja kehittämiskohteita lapsien osallisuudessa Hiirenkorvassa	23
5.5 Hiirenkorvan varhaiskasvattajien ajatuksia lapsien osallisuudesta	26
6 POHDINTA	29
LÄHTEET	32
LIITTEET	
KUVIOT	
KUVIO 1. Lapsien osallisuuteen vaikuttavat tekijät Hiirenkorvan arkitilanteissa.....	13
KUVIO 2. Lapsien osallisuuteen vaikuttavat tekijät Hiirenkorvan ohjatussa toiminnassa.	18
KUVIO 3. Lapsien osallisuuteen vaikuttavat tekijät Hiirenkorvassa.	20
KUVIO 4. Hiirenkorvan varhaiskasvattajien kokemat epäkohdat ja kehittämiskohteet lapsien osallisuudessa.....	24

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni käsittelee lapsien osallisuutta päiväkotii Hiirenkorvan varhaiskasvatuksessa ja näkökulmana oli varhaiskasvattajien kokemukset ja näkemykset. Osallisuus valikoitui aiheekseni oman mielenkiintoni vuoksi. Lisäksi lapsien osallisuus oli aiheena ajankohtainen ja se oli vahvasti esillä uudessa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa sekä mainittiin myös uudessa varhaiskasvatuslaissa. Opinnäytetyöni tarkoituksena oli selvittää varhaiskasvattajien kokemuksia ja näkökulmia lapsien osallisuuden toteutumisesta sekä tuottaa saadun aineiston pohjalta tietoa Hiirenkorvan henkilökunnalle. Lisäksi tavoitteenani oli saada aineistoa lapsien osallisuuden toteutumisesta opinnäytetyöhöni ja kerryttää tietoisuutta ja osaamista aiheeseen.

Yhteistyökumppaninani oli päiväkotii Hiirenkorva. Päiväkodissa on kaksi ryhmää: Touhula (3-5-vuotiaat) ja Muksula (alle 3-vuotiaat). Aineiston opinnäytetyöhöni keräsin haastatteluilla haastattelemalla molempien ryhmien varhaiskasvattajia (ryhmäavustajat, lastenhoitajat ja varhaiskasvatuksenopettajat). Ennen haastattelua varhaiskasvattajat täyttivät kirjallisen suostumuksen haastatteluun (LIITE3). Lisäksi haastattelujen alussa pyysin lupaa nauhoittaa haastattelut luotettavampien tulosten saamiseksi. En nauhoittanut haastattelua, jos se ei sopinut haastateltavalle. Haastatteluihini osallistui yhdeksän varhaiskasvattajaa.

Haastatteluissa selvitettiin, millaisia kokemuksia ja näkemyksiä varhaiskasvattajilla oli lapsien osallisuuden toteutumisesta Hiirenkorvassa. Jaoin heille haastattelukysymykset etukäteen (LIITE 2) ja pyysin heitä valmistautumaan haastatteluun miettimällä etukäteen seuraavia tilanteita ja miten lapsien osallisuus kyseisissä tilanteissa heidän mielestään toteutuu sekä miten se on huomioitu:

1. päiväkodin arkitilanteet (ruokailu, lepo, vapaaleikki jne.),
2. ohjattu toiminta sekä
3. yleisesti (esim. pedagoginen dokumentointi, vasut, ympäristö, yhteiset säännöt jne.).

Lisäksi haastateltavat pohtivat osallisuuden toteutumisen epäkohtia, omia ajatuksiaan osallisuudesta sekä osallisuuden rajaa eli sitä, mihin asti lapsilla oli mahdollisuus vaikuttaa. Näitä aihealueita hyödyntäen kokosin haastatteluista saamani aineistot yhdeksi kokonaisuudeksi.

Opinnäytetyöni tietoperusta koostuu varhaiskasvatukseen sekä osallisuuteen liittyvästä tiedosta. Teoriaosuuden olen kerännyt hyödyntäen sekä sähköisiä että kirjallisia lähteistä. Suoranaista kirjallisuutta lapsen osallisuuteen liittyen on vielä aika vähän. Merkittävämpänä lähdemateriaalinani toimi varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, josta löytyi kokonaisuudessaan paljon tietoa opinnäytetyöhöni.

Avainkäsitteitä työssäni ovat varhaiskasvatus, varhaiskasvatustuki, varhaiskasvatuksen perusteet sekä lapsien osallisuus. Varhaiskasvatus on kokonaisuus, jonka lapsen suunnitelmallinen ja tavoitteellinen kasvatus, opetus sekä hoito yhdessä muodostavat ja siinä painottuu erityisesti pedagogiikka. Tavoite varhaiskasvatuksessa on lapsen kasvun, kehityksen sekä oppimisen tukeminen ja hyvinvoinnin edistäminen. (Opetushallitus 2018a.) Varhaiskasvatustukissa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen järjestämisestä ja tuottamisesta sekä varhaiskasvatuksen tietovarannosta. (Varhaiskasvatustuki 2018, § 1.) Lisäksi varhaiskasvatustuki turvaa varhaiskasvatuksen piirissä olevan lapsen oikeuden suunnitelmalliseen ja tavoitteelliseen kasvatukseen, opetukseen ja hoitoon (Opetushallitus 2018b, 9.)

Varhaiskasvatuksen järjestämisen tukeminen ja ohjaaminen, toteuttaminen ja kehittäminen sekä laadukkaana ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen kuuluvat varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtäviin. Lisäksi varhaiskasvatussuunnitelman perusteet määrittelevät, mitä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisältöön kuuluu sekä määrittävät tavoitteet ja sisällöt, ja jotka ovat varhaiskasvatuksen toteuttamisen kannalta keskeisiä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet määrittää myös niin monialaisesta kuin varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lapsien huoltajien välisestä yhteistyöstä. (Opetushallitus 2018a, 8.) Osallisuudella viitataan toimintoihin ja tapoihin, joiden avulla yksilö voi osallistua yhteisön elämään. Osallisuus ja osallistuminen tulkitaan usein merkitykseltään samanlaisiksi, mutta niillä on merkityseroja. Osallistuminen voi olla muiden ehdoilla tapahtuvaa toimintaa; tällöin ollaan mukana toiminnassa, mutta sen on suunnitellut ja järjestänyt joku muu. Osallisena olevina yksilöt voivat toimintaan osallistumisen lisäksi vaikuttaa siihen. Lapsien parissa osallistaminen on lapseen kohdistettua, ympärillä olevien ihmisten tai järjestelmän toimintaa. Osallisuus kuvastaa niin toimintaa kuin olemistakin lapsen itsensä kannalta. (Turja 2010, 26.)

2 VARHAISKASVATUS SUOMESSA

Jokaisella lapsella, joka on alle oppivelvollisuusikäinen, on oikeus varhaiskasvatukseen. (Varhaiskasvatustlaki 540/2018, § 12.) Varhaiskasvatus on kokonaisuus, jonka lapsen suunnitelmallinen ja tavoitteellinen kasvatus, opetus sekä hoito yhdessä muodostavat, ja siinä painottuu erityisesti pedagogiikka. Tavoite varhaiskasvatuksessa on lapsen kasvun, kehityksen sekä oppimisen tukeminen ja hyvinvoinnin edistäminen. (Opetushallitus 2018b.) Varhaiskasvatus kuuluu opetus- ja kulttuuriministeriön piiriin, jolle kuuluvat päivähoiton suunnittelu, ohjaus sekä valvonta. (Helenius & Lummelahti 2018, 12.) Sen lisäksi, että varhaiskasvatus kuuluu osaksi suomalaista koulutusjärjestelmää, se on lapsen kasvun, oppimisen ja kehityksen tärkeä vaihe. Ensisijainen vastuu lapsien kasvatuksesta on huoltajilla, mutta varhaiskasvatus tukee sekä täydentää kotien kasvatustehtävää ja lisäksi vastaa lapsien hyvinvoinnista omalta osaltaan. (Opetushallitus 2018a, 7.) Varhaiskasvatusta järjestetään päiväkot-, perhepäivähoito- ja/tai avoimena varhaiskasvatustoimintana. (Varhaiskasvatustlaki, § 1.)

Lapsien kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistäminen kuuluvat varhaiskasvatuksen tehtäviin yhteistyössä huoltajien kanssa. Lisäksi tehtävänä on edistää lapsien tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä ehkäistä syrjäytymistä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 14.) Myös oma-aloitteisuuden kannustaminen ja lapsen kehittyvien osallistumisen, vaikuttamisen ja vastuullisuuden taitojen tukeminen kuuluvat varhaiskasvatuksen tehtäviin. Varhaiskasvatus on eri asiantuntijoiden ja eri yhteisöjen yhteistyötä. Tässä yhteistyössä tarjotaan varhaiskasvatuksen toimintaan tukea tai muuta yhteistyötä. (Helenius & Lummelahti 2018, 21, 32.) Tiedot ja taidot, joita varhaiskasvatuksessa opitaan, vahvistavat lapsien osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Tehtävänä on myös tukea vanhempia heidän kasvatustyössään ja mahdollistaa vanhempien töissä käynnin tai opiskelun. (Opetushallitus 2018a, 14.)

Suomen perustuslaki, varhaiskasvatustlaki, varhaiskasvatuksesta annettu valtioneuvoston asetus sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ohjaavat varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyviä velvoitteita. Lisäksi varhaiskasvatuksessa sovelletaan hallintolakia (434/2003) ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999). Varhaiskasvatuksessa noudatetaan myös muun muassa tasa-arvolakia (laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986) ja yhdenvertaisuuslakia (1325/2014) sekä joitakin kansainvälisiä säädöksiä, kuten esimerkiksi YK:n lapsen oikeuksien sopimusta ja Euroopan ihmisoikeussopimusta. (Opetushallitus 2018a, 15.)

2.1 Varhaiskasvatusta ohjaava varhaiskasvatustilaki

Alun perin varhaiskasvatustilaki oli nimeltään päivähoitolaki, mutta vuonna 2015 se muuttui varhaiskasvatustilaksi (580/2015). Tämän muutoksen mukana tuli merkittäviä lisäyksiä koskien lapsen toimijuutta ja osallisuutta. (Hujala & Turja 2017, 41.) Vuonna 2018 tuli voimaan uusi varhaiskasvatustilaki (540/2018) (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2018.), jolla kumottiin edellinen varhaiskasvatustilaki (36/1973). Tähän uuteen varhaiskasvatustilakiin on koottu usean eri sosiaalihuollon lain säädöksiä (Kahiluoto 2018, 2.).

Varhaiskasvatustilaisissa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen järjestämisestä ja tuottamisesta sekä varhaiskasvatuksen tietovarannosta. (Varhaiskasvatustilaki 2018, § 1.) Lisäksi varhaiskasvatustilaki turvaa varhaiskasvatuksen piirissä olevan lapsen oikeuden suunnitelmalliseen ja tavoitteelliseen kasvatukseen, opetukseen ja hoitoon (Opetushallitus 2018a, 9.) sekä oikeuden lapsen omaan varhaiskasvatussuunnitelmaan. Kunta on myös velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta kunnassa esiintyvän tarpeen mukaan. (Varhaiskasvatustilaki 2018, § 23 & § 5.)

Varhaiskasvatustilaki määrittelee varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet, jotka koskevat muun muassa monipuolisesti lapsen kasvuun, kehitykseen, terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä asioita, lapsen osallisuutta sekä lapsen tuen tarpeen tunnistamista. Lisäksi laki myös määrää, että kun varhaiskasvatusta suunnitellaan, järjestetään tai tuotetaan ja siitä päätetään lapsen etu tulee huomioida ensisijaisesti. (Varhaiskasvatustilaki 2018, § 3-4.)

2.2 Varhaiskasvatusta ohjaava varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Uuteen, voimaantulleeseen varhaiskasvatustilakiin (540/2018) perustuen laadittiin 19.12.2018 uudet varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. (Opetushallitus 2018c.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet perustuvat myös oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapsen kasvaminen, kehittyminen ja oppiminen tapahtuu vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Näin lapsi nähdään aktiivisena oppijana. (Opetushallitus 2018a, 21.)

Varhaiskasvatuksen järjestämisen tukeminen ja ohjaaminen, toteuttaminen ja kehittäminen sekä laadukaana ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen kuuluvat varhaiskasvatussuunnitelman perus-

teiden tehtäviin. Lisäksi varhaiskasvatussuunnitelman perusteet määräävät mitä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisältöön kuuluu sekä tavoitteista ja sisällöistä, jotka ovat varhaiskasvatuksen toteuttamisen kannalta keskeisiä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet määrittää myös niin monialaisesta kuin varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lapsien huoltajien välisestä yhteistyöstä. (Opetushallitus 2018a, 8.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteilla on myös arvoperustan yleisperiaatteet. Näihin yleisperiaatteisiin kuuluvat lapsen etu, joka on ensisijalla, sekä se, että lapsella on oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun. Lisäksi lapsen mielipiteen huomioiminen ja vaatimus yhdenvertaisesta ja tasa-arvoisesta kohtelusta sekä lasta koskeva syrjintäkielto ovat varhaiskasvatussuunnitelman yleisperiaatteita. (Opetushallitus 2018a, 20.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet kuuluvat osaksi varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuutta. Tähän kokonaisuuteen kuuluvat varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lisäksi paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lapsien henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma. (Opetushallitus 2018a, 7.) Elokuussa 2019 otettiin käyttöön paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat, jotka laaditaan uuden varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti (Opetushallitus 2018d.). Jokaiselle lapselle, joka on joko päiväkodissa tai perhepäivähoidossa, laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma, joka perustuu varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (Opetushallitus 2018b.).

3 LAPSEN OSALLISUUS VARHAISKASVATUKSESSA

Osallisuudella viitataan toimintoihin ja tapoihin, joiden avulla yksilö voi osallistua yhteisön elämään (Turja 2010, 26.). Toimintojen ja tapojen ei tarvitse olla suuria, vaan ne voivat olla myös pieniä asioita, joilla vahvistetaan lapsen omatoimijuutta tekemällä arjessa toistuvista tilanteista lapselle merkityksellisiä (Kataja & Opetushallitus 2018a.). Jotta lapsien osallisuus mahdollistuu, on aikuisten oltava myös osallisia. Kasvattajalta osallisuus vaatii lapsien aloitteisiin tarttumista sekä niistä innostumista. Lisäksi kasvattajan rooli on aktiivinen, sillä kasvattajien tulee viedä lapsien ideoita eteenpäin ja ylläpitää niitä. Aikuisen on huomioitava lapsien mielenkiinnonkohteet sekä rikastutettava toimintaa. (Kataja & Opetushallitus 2018c.) Osallisuus vaatii myös kasvattajaa pohtimaan rooliaan, asennoitumista ja kasvattajan omaa halukkuutta sen toteuttamiseen ja edistämiseen (Kataja & Opetushallitus 2018d.). Toteutuakseen osallisuus vaatii aikuiselta vuorovaikutuksellisuutta sekä joustavuutta muovata toimintaa, sillä myös pakollisissa toiminnoissa on lapsilla mahdollisuus vaikuttaa. Toiminnan toimivuudessa sekä kehittämisessä myös lapsien palautteiden huomiointi on tärkeää, sillä palautteiden avulla voidaan tarkastella toimintakulttuuria osallisuuden osalta. Lisäksi aikuisen on tunnistettava lapsien kaipaama tuen ja ohjauksen tarve: miten aikuinen voi tukea lapsen ajatuksia, jotta hän ei jää ilman tarvitsemaansa ohjausta ja tukea? (Kataja & Opetushallitus 2018e.)

Osallisuus käsitteenä voi aiheuttaa väärinymmärryksiä, sillä se saatetaan yhdistää lapsien vallassa olemiseen ja siihen, että lapset saavat tehdä mitä haluavat (Kataja & Opetushallitus 2018e.). Vaikka osallisuudessa lapsen näkökulma ja mielipiteet on otettava huomioon, se ei tee aikuisen roolista passiivista, vaan kasvattajan rooli on merkittävä osallisuuden toteutumisen kannalta. Lisäksi osallisuus haastaa kasvattajaa, vaatii aikuisen läsnäoloa sekä kykyä herkistyä lapsien aloitteille. Aikuisen tulee olla aktiivinen ja osallistuva. (Kataja & Opetushallitus 2018a.) Osallisuus ei myöskään tarkoita lapsien rajattomuutta tai minäkeskeisyyttä, vaikka toiminta on lapsien ehdoilla tapahtuvaa ja vapaaehtoista (Kataja & Opetushallitus 2018a.), jokainen osallistuu omalta osaltaan ja omalla tavallaan (Kataja & Opetushallitus 2018c.). Osallisuus on yhdessä tekemistä ja sitä, että kaikilla on mahdollisuus vaikuttaa ja jolla tavoitellaan mahdollisimman hyvää oloa jokaiselle (Kataja & Opetushallitus 2018a.). Lisäksi osallisuus ja osallistuminen tulkitaan usein merkitykseltään samanlaisiksi, mutta niillä on merkityseroja. Osallistuminen voi olla muiden ehdoilla tapahtuvaa toimintaa. Tällöin ollaan mukana toiminnassa, mutta sen on suunnitellut ja järjestänyt joku muu. Osallisena olevina yksilöt voivat toimintaan osallistumisen lisäksi vaikut-

taa siihen. Lapsien parissa osallistaminen on lapsen kohdistettua, ympärillä olevien ihmisten tai järjestelmän toimintaa. Osallisuus kuvastaa niin toimintaa kuin olemistakin lapsen itsensä kannalta. (Turja 2010, 26.)

Osallisuus sisältää lapsen mielenkiinnonkohteet yhdistettynä pedagogiseen osaamiseen. Lapsien ideoita tuodaan mukaan toimintaan ja näin vahvistetaan lapsen oppimista. (Kataja & Opetushallitus 2018a.) Osallisuudella vahvistetaan lapsien laaja-alaista oppimista, (Kataja & Opetushallitus 2018b.) sen avulla tarjotaan myönteisiä oppimiskokemuksia ja lisätään lapsien innostusta oppia lisää (Kataja & Opetushallitus 2018e.). Osallisuuden toteutumiseksi päiväkodin toimintakulttuuri on luotava sellaiseksi, että lapsi kykenee toimimaan aktiivisena toimijana ja osallisena. Lapsella on tilaa vaikuttaa, oppia sekä harjoitella uusia taitoja. (Kataja & Opetushallitus 2018a.) Lapsen on annettava kokeilla itse, sillä tällöin lapsi on saanut tehdä oman valintansa sekä kokeilun kautta todeta sen toimivuuden ja huomata siitä aiheutuvat seuraukset. Siirtymätilanteiden ja niiden sujuvuuden sijaan tulisi miettiä siirtymien pedagogista merkitystä lapsen oppimiselle. (Kataja & Opetushallitus 2018d.)

Kun suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan lapsen varhaiskasvatusta, lapsen oma mielipide sekä toivomukset tulee selvittää sekä huomioida lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Sekä lapsille että heidän huoltajilleen tulee säännöllisesti järjestää varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin osallistumisen mahdollisuus. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018, § 20.) Lisäksi ne tiedot ja taidot, jotka varhaiskasvatuksessa opitaan, vahvistavat lapsien osallisuutta ja aktiivista toimijuutta (Opetushallitus 2018a, 14.).

Uuteen 1.8.2015 voimaantulleeseen varhaiskasvatuslakiin laadittiin osallisuudesta oma säännös, ja lisäksi tässä varhaiskasvatuslaissa korostettiin lapsen oikeutta osallisuuteen (Järvinen & Mikkola 2015, 13.). Uudessa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018) mainitaan, että lapsien osallisuuden kautta kehittyvät heidän ymmärryksensä yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista. Vahvistava tekijä osallisuudessa on lapsien sensitiivinen kohtaaminen sekä myönteinen kuulluksi ja nähdyksi tulemisen kokeminen. Edistäviä tekijöitä ovat lapsien ja huoltajien toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen sekä arviointiin osallistuminen. (Opetushallitus 2018a, 30.) Lisäksi osallisuus on liitetty muun muassa ehkäisemään sosiaalista syrjäytymistä sekä osattomaksi jäämistä ja yhteisön pyrkimyksiin ottaa jokainen jäsenensä tasavertaisesti yhteisöön. (Hujala & Turja 2017, 45.)

Yhteinen kieli ja kommunikaatiokeinot ovat oleellinen osa osallisuuden toteutumista. Lasta kuullaan ja hän voi saada tietoa sekä osallistua keskusteluihin. Osallisuutta voidaan tukea esimerkiksi kuvien avulla ja dokumentoimalla toimintaa. (Hujala & Turja 2017, 50.) Aikuisen on toimittava aktiivisena kuulijana

sekä hyödynnettävä niin havainnointia kuin vuorovaikutustakin lapsien mielipiteiden selvittämiseksi. (Kataja & Opetushallitus 2018a.) Kasvattajien on tärkeää huomioida lapsien henkilökohtaiset lähtökohdat ja lisäksi pyrittävä sekä erojen tasoittamiseen että lisäämään kaikkien lapsien perusedellytyksiä osallisuuteen. Itseensä luottavilla, päiväkotinsa ja ryhmänsä tavat, tilat ja mahdollisuudet tuntevilla sekä ymmärrettävästi kommunikoivilla lapsilla on parhaimmat lähtökohdat osallisuuteen. (Hujala & Turja 2017, 50.) Rakentuakseen lapsen osallisuus tarvitsee vuorovaikutusta niin toisiin lapsiin kuin aikuisiin. Se, että lapsi kokee tulleen kuulluksi ja nähdyksi, kertoo lapsen osallisuuden toteutumisesta. Lapsen aloitteet ja ideat saavat osakseen myönteistä ja kannustavaa suhtautumista sekä lapsi saa tehdä valintoja ja osallistua päätöksien tekemiseen. (Järvinen & Mikkola 2015, 17.) Lapsen osallisuuden kannalta vertaisryhmä sekä yhteisöön kuulumisen kokemus ovat keskeisiä tekijöitä. (Opetushallitus 2018a, 22.) Osallisuuteen vaikuttaa myös lapsen kokemus omasta tärkeydestään osana yhteisöään sekä hänen turvallisuuden tunteensa. (Kataja & Opetushallitus 2018b.)

Osallisuudessa on ongelmansa. Näitä ovat esimerkiksi se, että kiinteiden lapsiryhmien muodostumista voivat käytännössä vaikeuttaa arvot, jotka korostavat yksilöllisyyttä. Myös vertaisyhteisön muodostumisen riittävä tukeminen yksilöllisyyden painottuessa saattaa koitua ongelmaksi, jos muodostumista ei välttämättä voida tukea riittävästi. (Helenius & Lummelahti 2018, 37.) Lapsien aloitteiden lisäksi on otettava huomioon varhaiskasvatusta, sen järjestämistä sekä toimintaa koskevat asiakirjat. Lapsien aloitteet sekä varhaiskasvatusta koskevat asiakirjat on pohdittava yhdessä sellaisiksi, että ne tukevat toisiaan. (Kataja & Opetushallitus 2018b.) Myös päiväkotien sääntökulttuureilla voidaan estää lapsien luontaista oppimista sekä osallisuutta (Kataja & Opetushallitus 2018c.).

4 OPINNÄYTETYÖN MENETELMÄVALINNAT

Tässä luvussa käsitellään opinnäytetyöni menetelmävalintoja: millaista lähestymistapaa ja tutkimusmenetelmää opinnäytetyössä on käytetty ja miten aineisto on hankittu. Lisäksi käydään läpi aineiston analyysia ja pohditaan opinnäytetyön eettisyyttä sekä luotettavuutta.

4.1 Kvalitatiivinen eli laadullinen lähestymistapa

Laadulliselle tutkimusmenetelmälle tyypillisiä piirteitä ovat muun muassa aineiston kerääminen asianomaisilta tutkittavilta hyödyntäen vuorovaikutussuhteita, tutkimusaineiston monilähteisyys, huomion keskittyminen tutkittavien näkökulmaan ja näkemyksiin sekä tutkittavan ilmiön kokonaisvaltaisen ymmärryksen tavoittelemine. Kiinnostus kohdistuu siihen, miten ilmiön reaali maailma koetaan ja nähdään. (Kananen 2014, 16-19.) Kun pyrkimyksenä on ymmärtää tarkastelun kohteena olevaa ilmiötä tutkittavien henkilöiden näkökulmasta, heidän kokemuksiaan ja ajatuksiaan kohtaan osoitetaan kiinnostusta. (Puusa & Juuti 2020, 9.) Tutkittavan ja tutkijan välillä on suora kontakti, sillä tutkimus tehdään sen tyypillisessä kontekstissa. Tutkija tekee haastattelut ilmiölle ominaisessa ympäristössä. (Kananen 2014, 16-19.)

Kvalitatiivista eli laadullista lähestymistapaa käytetään silloin, kun pyrkimyksenä on ymmärtää jotain ilmiötä ja saada siitä syvälinen näkemys. Kvalitatiivista lähestymistapaa käytettäessä tulokset eivät ole yleistettävissä, mutta sen avulla voidaan tarjota mahdollisuus hyvälle sanalliselle kuvaukselle muuttamaan havaintoyksikköön kohdistuvasta ilmiöstä. Havaintoyksikköä on pyrkimys käsitellä perusteellisesti ja syvälinisesti. (Kananen 2014, 16-19.) Pyrkimyksenä ei ole löytää luotettavaa tietoa ilmiön esiintyvyydestä vaan erilaisten ilmiön tarkastelunäkökulmien esille saaminen (Puusa & Juuti 2020, 14.).

4.2 Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä ja aineiston hankinta

Haastattelu on primäärinen tiedonkeruumenetelmä. Tiedonkeruumenetelmänä haastattelut ovat käytetty tapa hankkia tietoa laadullisessa tutkimuksessa. Haastattelujen luokitus tapahtuu osallistujamäärän ja kysymystyyppin mukaan. Teemahaastattelu tuottaa tutkittavasta ilmiöstä selventävää aineistoa, jolla

pitäisi ymmärtää ja ratkaista tutkimusongelma. Lisäksi samasta aiheesta eri henkilöiden kanssa keskustelemalla tutkijalla on mahdollisuus ymmärtää eri näkökulmia ja kokemuksia - sama asia voidaan kokea monella eri tavalla. (Kananen 2014, 64, 70, 86.) Aineiston keräämiseksi pidin teemahaastatteluja, jotka toteutettiin yksilöhaastatteluina.

Teemahaastattelu on kahden ihmisen (tutkijan ja tutkittavan) välillä tapahtuvaa keskustelua tutkijan etukäteen miettimistä ja valitsemista teemoista. Teemat ja kysymykset liittyvät tutkimusongelmaan ja niistä tutkittava tuottaa tutkijalle tietoa oman kokemuksensa pohjalta kohteena olevasta ilmiöstä. Teemahaastatteluilla tutkijan pyrkimyksenä on kohteena olevan ilmiön ymmärtäminen sekä käsityksen saaminen: teemat ja sitä tarkentavat kysymykset, joiden avulla tutkija hankkii tutkittavalta tietoa. Saaduista yksityiskohdista tutkija kokoaa kokonaisuuden ja hyödyntää sitä kokonaisvaltaisen kuvan ja ymmärryksen luomiseen ilmiöstä. (Kananen 2014, 70-72.) Haastattelujen teema oli opinnäytetyöni aiheen eli lapsien osallisuuden toteutumisen Hiirenkorvassa. Analysoidessani haastatteluja pyrin muodostamaan kokonaisvaltaista kuvaa varhaiskasvattajien kokemuksia ja näkemyksiä lapsien osallisuuden toteutumisesta.

Tutkimusmenetelmällä tarkoitetaan keinoja ja niiden kokonaisuutta, joita hyödyntämällä lähestytään tutkimuksen aihetta sekä pyritään tuottamaan vastaukset tutkimuskysymyksiin. Lisäksi erilaiset menetelmät pyrkivät helpottamaan tutkimuksen tekemistä. Käyttämäni tutkimusmenetelmä on fenomenologia. Fenomenologia tarkoittaa sitä, että tutkittavana ovat tutkimuksen kohteena olevien ihmisten kokemukset. Näin ollen ilmiötä tarkastellaan heidän kokemuksiansa kautta ja niiden pohjalta muodostetaan ymmärrys ilmiöstä. Fenomenologialle on tyypillistä, että ihmisten kokemukset on kuvattu sellaisena kuin ne on koettu. Fenomenologiassa ollaan kiinnostuneita myös siitä, millaisia eri merkitysyhteyksiä sama ilmiö voi saada. (Puusa & Juuti 2020, 9-10, 297-298, 304.) Opinnäytetyössäni esitetyt tulokset perustuvat kokonaisuudessaan haastatteluistani saamiini aineistoihin eli varhaiskasvattajien kokemuksiin.

4.3 Opinnäytetyön aineiston analyysi

Olen analysoinut opinnäytetyöni aineiston sisällönanalyysina. Aineistona sisällönanalyysissa toimivat erilaiset dokumentit, kuten haastattelut. Näitä dokumentteja sisällönanalyysillä voidaan systemaattisesti sekä objektiivisesti analysoida. Tarkoituksena sekä pyrkimyksenä on dokumenttien sisällön, tutkimuksen aineiston, sanallinen sekä selkeä kuvaaminen samalla muodostaen kuvauksen tutkittavasta ilmiöstä. Sisällönanalyysillä pyritään tiivistettyyn ja yleiseen kuvaukseen tutkittavasta ilmiöstä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117, 119, 122.)

Tarkennettuna olen analysoinut aineiston aineistolähtöisesti. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi pitää sisällään eri vaiheita. Se alkaa haastattelujen litteroinnista ja aineistoon perehtymisestä kohti pelkistettyjä ilmauksia. Pelkistämisvaiheessa karsitaan aineistosta tutkimukseen liittyvä epäolennainen tieto eli jäljelle jää vain se tieto, mikä kuvaa tutkimustehtävää. Tämän jälkeen aletaan etsiä samankaltaisuuksia sekä erilaisuuksia ja ryhmittelemään niitä omiin alaluokkiinsa. Alaluokat yhdistellään sekä niitä käytetään apuna yläluokkien luomiseen ja lopulta yläluokat yhdistetään pääluokiksi ja muodostetaan kokoava käsite. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 123-127.)

Aineistoa analysoidaan perehtymällä kerättyyn tutkimusongelmaan liittyvään aineistoon. Analysointiin käytetään litterointia, koodausta, luokittelua sekä yhdistämistä. Analysoinnin ensimmäinen vaihe on haastattelujen litterointi eli niiden tuottaminen tekstimuotoon mahdollisimman sanatarkasti. Litteroinnin jälkeen aineistosta tiivistetään kaikki ilmiöön liittyvä oleellinen tieto. Tiivistämisen jälkeen aineisto kategorisoidaan eli yhdistetään samaa tarkoittavat asiat. (Kananen 2014, 101-102, 104, 113.) Liitteessä 4 olen esittänyt esimerkin siitä, miten hyödynsin aineiston analysoinnissa analyysin eri vaiheita. Ensin litteroin opinnäytetyöni aineistona käyttämäni haastattelut ja sen jälkeen poimin niistä oleelliset tiedot (koodaus) valitsemiini teemoihin liittyen ja jaottelin samaan teemaan liittyvät asiat (luokittelu) kooten ne yhdeksi kokonaisuudeksi (yhdistäminen).

4.4 Opinnäytetyön luotettavuus ja eettisyys

Laadullisessa tutkimuksessa ei ole yksiselitteistä ohjetta luotettavuuden arviointiin. Sen yleisiä luotettavuuskriteereitä ovat vahvistettavuus, arvioitavuus, tulkinnan ristiriidattomuus, luotettavuus sekä tutkimustulosten toistuvuus (saturaatio). (Kananen 2014, 145, 151.) Tutkija itse ja hänen rehellisyytensä mittaavat myös luotettavuutta. (Vilka 2015, 196.) Opinnäytetyöni aineisto perustuu kokonaisuudessaan haastateltavilta saamiini kokemuksiin ja näkemyksiin lapsien osallisuuden toteutumisesta Hiirenkorvassa. Lisäksi opinnäytetyöni aineiston luotettavuuteen vaikutti, kuinka moni varhaiskasvattaja osallistui haastatteluihini ja kuinka laajan aineiston sai koottua. Haastatteluihini osallistui yhdeksän varhaiskasvattajaa. Suostumuksesta haastattelut nauhoitettiin, jonka jälkeen ne litterointiin. Kuuntelin ja luin pitämäni haastattelut useaan otteeseen. Aineiston sai näin luotettavammaksi, kun haastatteluihin pystyi palaamaan uudelleen. Haastatteluista kävi ilmi muun muassa ristiriidattomuutta sekä toistuvuutta tuloksissa.

Tutkijan avoin ja tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta lisää myös tutkimuksen luotettavuutta. (Hirsjärvi ym. 1997, 232.) Kaikki haastattelut pidettiin päiväkotikiukaan Hiirenkorvan tiloissa. Suurin osa haastatteluista järjestettiin varhaiskasvattajien kokoushuoneessa ja kokoushuoneen ollessa toisessa käytössä etsimme päiväkodista toisen rauhallisen tilan, jossa saimme keskustella rauhassa ja keskeytyksettä. Haastattelut kestivät kuudesta minuutista viiteenkymmeneen minuuttiin. Haastattelujen litteroinnin tein kotona kuunnellen haastattelut uudelleen kuulokkeiden avulla niin, että kukaan muu ei niitä kuullut. Lisäksi olen ainoa koneen käyttäjä eli kukaan muu ei pääse lukemaan tai kuuntelemaan haastatteluista kertynyttä aineistoa.

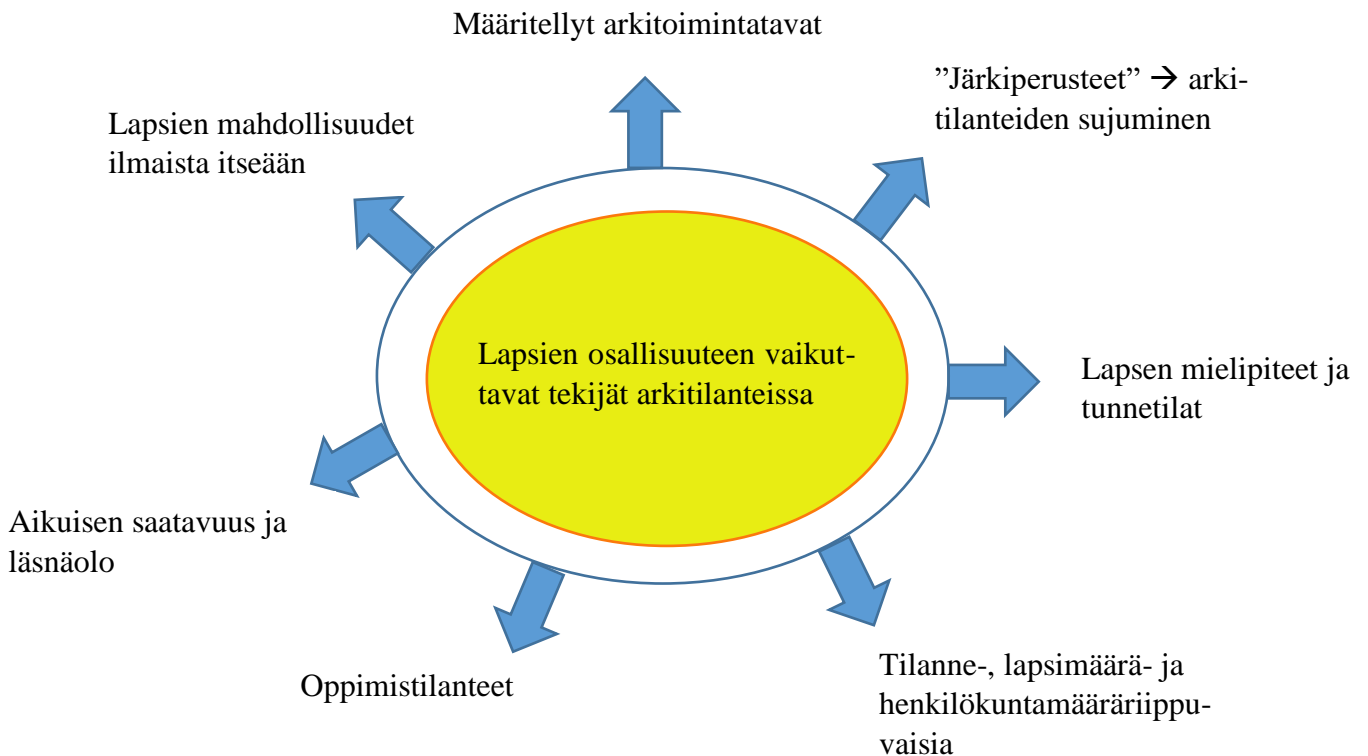
Opinnäytetöihin liittyy aina eettisiä kysymyksiä. Tämän opinnäytetyön ensimmäinen eettinen kysymys oli päiväkodin anonyymius eli saako päiväkodin nimi käydä ilmi tutkimuksesta tai miten tarkkaan päiväkodista saa tietoa kertoa. Kysyin mielipidettä niin varhaiskasvattajilta kuin päiväkodinjohtajaltakin. Yksi varhaiskasvattajista oli sitä mieltä, että päiväkodin ei tarvitse käydä ilmi opinnäytetyöstä. Päiväkodinjohtaja teki kuitenkin lopullisen päätöksen ja päiväkodin nimi ilmenee opinnäytetyössäni. Lisäksi eettisyyttä lisää se, että haastateltavien henkilöllisyys ei käy haastatteluista ilmi eikä vastauksia sen tarkemmin lähdetä erittelemään ja haastateltavat allekirjoittivat kirjallisen suostumuksen haastatteluun. Haastatteluista oli myös oikeus kieltäytyä tai ne oli mahdollista tehdä kirjallisesti.

Eettistä pohdintaa kävin myös sen kannalta, teenkö tulkinnat oikein samaa tarkoittavista, mutta eri tavalla ilmaistuihin kokemuksiin. Lisäksi pohdin haastattelujen suorittamisen eettisiä kysymyksiä. Runko haastatteluihin oli sama eli samat teemat sekä kysymykset olivat käytössä kaikissa haastatteluissa, mutta pohdintaa herättivät haastatteluista nousseisiin näkökulmiin sekä kokemuksiin liittyvät esittämäni jatkokysymykset, jotka olivat suorassa yhteydessä haastateltavan kertomaan. Kaikki vastaukset olivat yksilöllisiä, joten tarvittavat jatkokysymykset muovautuivat sen mukaan. Pohdin siis sitä, olivatko haastattelut kuitenkin haastattelusisältönsä puolesta samanlaiset ja miten paljon sillä oli vaikutusta tutkimustehtävän ratkaisuun. Haastattelut ovat opinnäytetyöni kannalta tarvittavan ajan vain minun käytössäni, ja niiden tullessa tarpeettomiksi hävitän aineistot, nauhoitetut haastattelut sekä litteroinnit ja tehdyt muihinpanot turvallisesti eli ne poistetaan.

5 TULOKSET

5.1 Lapsien osallisuus Hiirenkorvan arkitilanteissa

Tässä luvussa käsitellään lapsien osallisuuden toteutumista Hiirenkorvan arkitilanteissa haastatteluista saatujen kokemusten ja näkemysten pohjalta. Tarkasteltaviin arkitilanteisiin kuuluvat ruokailu, lepo, vapaa leikki sekä muut varhaiskasvattajien tekemät huomiot Hiirenkorvan arkitilanteisiin liittyen lapsien osallisuuden kannalta. Kuvioon 1 olen koonnut haastattelujen pohjalta esille nousseita tekijöitä, jotka vaikuttavat lapsien osallisuuteen Hiirenkorvan arkitilanteissa.

KUVIO 1. Lapsien osallisuuteen vaikuttavat tekijät Hiirenkorvan arkitilanteissa.

5.1.1 Lapsien osallisuus ruokailutilanteissa

Ruokailusta varhaiskasvattajat toteavat, että ruokailu on varsin pitkälle aikuisen säätelemää. Sitä perustellaan niin sanotuilla järkiperusteilla, joita ovat muun muassa ruokailutilanteen sopuisa ja sulava eteneminen sekä rauhallisuus.

Ruokailussa Muksulan puolella ei ole aikuisen määräämää istumajärjestystä, vaan lapset saavat istua minne haluavat. Touhulan puolella lapsilla on tietyt istumapaikat, mutta niistä joustetaan tilanteiden mukaan, ja jos esimerkiksi on vähemmän lapsia hoidossa, niin istutaan siten, että kenenkään ei tarvitse istua yksin. Aikuisen tekemää istumajärjestystä perustellaan muun muassa sillä, että oma paikka tuo lapselle turvaa, ja lisäksi nimetyt paikat auttavat lasta oppimaan tunnistamaan sekä hahmottamaan oman nimensä.

Ruokailussa lapset hakevat ruokansa itse ja saavat päättää, minkä verran ruokaa haluavat sen mukaan, onko iso vai pieni nälkä. Siihen, mitä on ruoaksi, eivät voi lapset eivätkä aikuiset vaikuttaa. Lisukkeiden käyttö (muun muassa ketsuppi, sinappi) on vapaaehtoista, ja niitä ei ole pakko ottaa, jos lapsi ei itse halua. Kaikkea muuta tarjolla olevaa maistellaan ja lapset saavat päättää, minkä verran maistavat. Lapsia ei kuitenkaan pakkosyötetä. Se, että kaikkea maistellaan, koetaan sekä hyvänä että huonona; Eräs varhaiskasvattaja kertoo lapsesta, joka on oppinut tykkäämään punaisesta kaalista maistamisen vuoksi ja itseensä tyytyväisenä sekä ylpeänä lapsi oli tästä oppimisestaan kertonut varhaiskasvattajalle. Ruokailutilanteessa aikuisen tehtävänä on ohjata maistamaan, sillä tällöin makuaisti tottuu ja kaikkea opitaan syömään. Toisaalta toinen varhaiskasvattaja kertoo pakkomaistamisen saattavan olla epämiellyttävä tilanne lapselle.

Lämpimän päivällisen lisäksi lapsille tarjotaan ruoan yhteydessä leipää. Päiväkodissa oli aikaisemmin jakso, jolloin ryhmät söivät salissa yhdessä. Tuona aikana ruokailutilanteessa koettiin lapsilla olevan enemmän mahdollisuutta vaikuttaa leipiin. Silloin oli aikuinen tekemässä lapsille semmoiset leivät kuin lapsi halusi. Omilla osastoilla syödessä leivät on usein kiireen takia tehty valmiiksi. Silloin lapset eivät voi vaikuttaa siihen, millaisen leivän he syövät. Joskus tarjolla on useampaa erilaista leipää sekä vaihtelevasti leivänpäällisiä. Joskus lapset saavat voidella leivän itse tai päättää päälliset valmiiksi voidellulle leivälle. Joskus taas kiireen vuoksi leivät on joskus tehty valmiiksi. Se, miten paljon lapsi voi vaikuttaa syömäänsä leipään, on tilanne- ja lapsimääräriippuvainen. Leivän hakemisessakin pyrkimyksenä on sujuva tilanne. Yleensä leipä syödään vasta lämpimän ruoan jälkeen, sillä näin varmistetaan lapsen syövän myös oikeaa ruokaa eikä pelkkää leipää.

Ruokajuomansa lapset saavat päättää itse. Pääsääntöisesti ruokajuomana juodaan maitoa, terveydellisistä syistä vettä. Lapsi saa päättää, ottaako hän kevyt- vai rasvatonta maitoa. Yleensä lapsien haluama maito kaadetaan valmiiksi, mutta joskus lapset saavat hakea sekä kaataa juomansa itse. Aikuisen toimimisen maidon kaatajana koetaan vähentävän lapsien kiirettä ja kilpailua.

5.1.2 Lapsien osallisuus lepotilanteissa

Lepohetkellä on aikuisen määräämät nukkumapaikat. Lapsille on määritelty lepoaika, jonka kaikki lapset levähtävät, mutta ei ole pakko nukkua. Lepohetkelle lapsi saa valita ja tuoda kotoa oman unilelun. Joskus päiväkodillakin on ollut unileluja lapsien käyttöön, mutta niistä on luovuttu bakteerien sekä tautien leviämisen ehkäisemisen vuoksi. Lapsen lepo hetken osalta kuunnellaan myös vanhempien toiveita lapsen nukkumisesta.

Lapsen osallisuus lepo hetkellä huomioidaan muun muassa siten, että lapset saavat joskus päättää lepo hetkellä luettavan sadun. Lisäksi he saavat päättää silittämistä eli haluaako lapsi häntä silittävän vai ei ja mistä sekä miten silitetään. Isommat lapset osaavat kertoa mielipiteensä, mutta pienemmillä lapsilla täytyy havainnoida silittämisen tarpeellisuutta ja mielekkyyttä. Lepo hetkellä pyrkimyksenä on silittää kaikkia halukkaita, sillä silittämistä pidetään lapsen kohtaamisena sekä hyvin henkilökohtaisena asiana, jossa ollaan lähellä toista ja sen vuoksi koetaan, että silittäminen sopii lapselle. Kaikkia halukkaita ei välttämättä kuitenkaan kerkeä silittämään, sillä osa lapsista tarvitsee ja osa haluaa aikuisen läsnäoloa ja silittämistä. Toisinaan levottomia ja rauhattomia levähtäviä lapsia saatetaan rauhoitella kysymättä silittelemällä.

5.1.3 Lapsien osallisuus vapaassa leikissä

Aamupalan ja aamupiirin jälkeen on jonkin verran aikaa lapsien vapaalle leikille, ja lisäksi kerran viikossa on leikille pyhitetty oma päivä. Aamupalan jälkeen ennen leikkiä on lukemishetki, jolloin lapsi saa itse valita kirjan ruokarauhan takaamiseksi. Leikkipaikat pyritään järjestämään niin, että niissä on mahdollisuuksia sellaiseen leikkiin, josta lapsi pitää. Vapaassa leikissä lapset saavat itse vaikuttaa siihen, mitä, missä ja kenen kanssa leikkivät. Joskus myös aikuinen päättää leikkikaverin tai leikkipaikan ja joskus käytetään arpomista. Arpomista käytetään yleensä aamupiirin leikkituokioissa, kun taas iltapäivällä on vapaampi valinta. Eri tapoja käyttämällä leikkeihin ja leikkikavereihin tulee vaihtuvuutta, mutta arpomista ja aikuisen päättämistä ei koeta osallisuudeksi. Tilanteessa, jossa lapsi ei halua leikkiä jotain leikkiä tai jonkun kanssa, tai leikkipaikan vaihtamisen epäonnistuttua lapsia totutetaan siihen, että kaikki asiat eivät välttämättä ole mieluisia, mutta niitä joskus joutuu silti tekemään.

Vaikka päiväkodissa pyritään siihen, että leikkiä ei heti vaihdeta toiseen vaan leikitään jonkin aikaa, lapsilla on vaihtelevasti mahdollisuus vaihtaa leikkipaikkaa, jos leikille ei ole enää mitään annettavaa.

Aikuisilla on jokaisella omat toimintatapansa, miten menettelee tässä tilanteessa, mutta mahdollisuuksien mukaan järjestetään leikin vaihtaminen. Muksulassa pienten lapsien osalta leikkipaikkojen ja -kavereiden valinta on lähes mahdotonta toteuttaa lyhyen keskittymisen ja jaksamisen vuoksi. Ryhmän isompien lapsien on kuitenkin mahdollista muodostaa oma leikki eri huoneessa.

Päiväkodin sisällä olevat leikkipaikat vaihtelevat kuukausittain, ja lapset itsekin saattavat huolehtia siitä ja muistuttaa, jos uutta leikkiä ei ole tullut. Lapsilta kysytään ja he saavat valita, mitä leikkipaikkoja ja leikkejä otetaan vaihdossa. Tietyissä tilassa, tilasta riippuen, voi olla yksi tai useampi leikkipaikka. Mahdollisuuksien mukaan leikkipaikat tehdään ja järjestetään yhdessä lapsien kanssa niin, että lapset ovat mukana vaihtamisessa.

Ulkona lapset saavat mennä ja touhuta sen mukaan, miten haluavat. Ulkona olevat varastot avataan, jotta lapset saavat käyttää niissä säilytettäviä leluja. Varhaiskasvattajilla on ollut puhetta aikuisten ”seisoskelusta” ulkoilun aikana eli siitä, että lapsien toimintaan ei osallistuta, mutta ulkona tapahtuvan leikin ajatellaan olevan vapaampaa. Mahdollisuuksien mukaan ja lapsien niin halutessa aikuinen osallistuu leikkiin, sillä lapset joskus pitävät aikuisen läsnäolosta leikissä ja toisaalta lapset joskus tarvitsevat aikuista leikin onnistumiseksi tai jatkumiseksi. Leikeissä aikuisen on vahdittava turvallisuutta ja ulkona myös esimerkiksi keinuvuoroja, että kaikki halukkaat saavat vuoron keinua.

5.1.4 Muut varhaiskasvattajien tekemät huomiot lapsien osallisuudesta arkitilanteissa

Varhaiskasvattajat pitävät tärkeänä aikuisen kykyä kuunnella jokaista lasta. Tästä eräs varhaiskasvattaja käyttää nimikettä ”aikuisen pelisilmä”. Tällä aikuisen pelisilmällä tarkoitetaan aikuisen taitoa huomioida jokaista lasta ja järjestää tilanteita siten, että kaikilla lapsilla on samanlainen mahdollisuus ilmaista itseään ja kertoa mielipiteensä. Pahan mielen yllättäessä lapsen kanssa lähdetään rauhalliseen paikkaan käymään läpi sen hetkisiä tunteita ja olotilaa, ja puretaan yhdessä paha mieli pois.

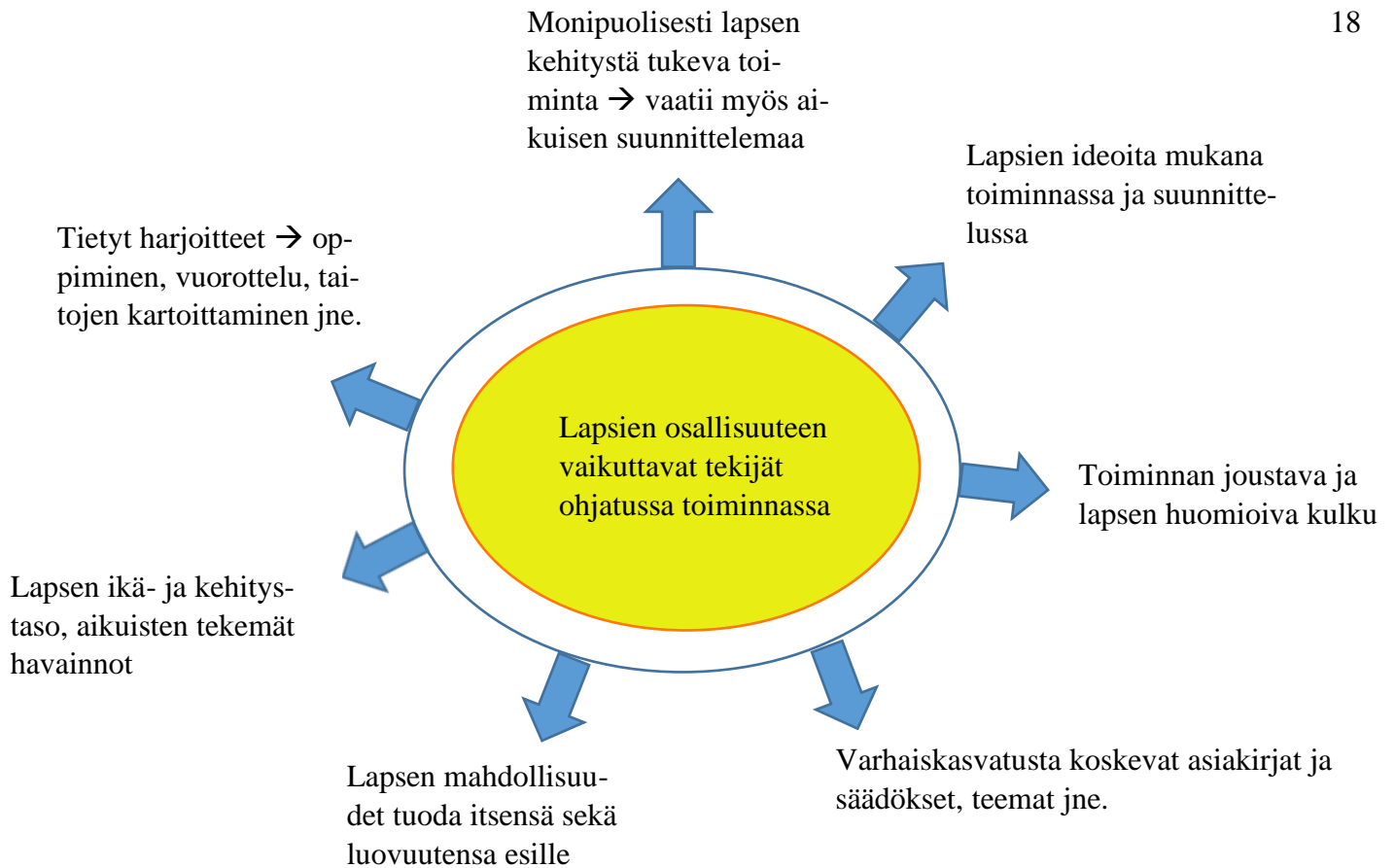
5.2 Lapsien osallisuus Hiirenkorvan ohjatussa toiminnassa

Tässä luvussa käsitellään varhaiskasvattajien kokemuksia lapsien osallisuuden toteutumisesta ohjatussa toiminnassa. Käsiteltäviä ohjatun toiminnan tilanteita ovat Hiirenkorvan ohjattu toiminta yleisesti, as-kartelut, liikunta, musiikki, aamupiiri sekä touhutuntehtävät.

Haastatteluissa ohjatun toiminnan mainitaan olevan hyvin pitkälle aikuisen määrittämää, mutta eräs varhaiskasvattaja kertoo ohjatun toiminnan olevan tavallaan ohjattua mutta lapsilla itse ohjautuvaa toimintaa. Tällä tarkoitetaan, että toiminta on aikuisen määrittämää, mutta se muokkautuu lapsien mukaiseksi toiminnaksi. Myös aikuisten ohjaamaa ja valvomaan toimintaa, jonka suunnitteluun lapset eivät välttämättä ole osallistuneet, täytyy olla mukana päiväkodin toiminnassa, jotta toiminta on monipuolisesti lapsen kehitystä tukevaa. Toimintaa järjestetään myös niin, että yhdistellään aikuisten ja lapsien ideoita mahdollisuuksien mukaan. Yleensä toiminta järjestetään, jos mahdollista, pienryhmätoimintana, mutta toisinaan toimitaan myös isolla ryhmällä.

Hiirenkorvassa pidetään varhaiskasvattajien kesken suunnittelupalavereja kolmen viikon välein koskien tulevia toimintoja sekä ohjelmia palaverilla varatulla ajankohdalla. Toimintaa määrittävät osaltaan varhaiskasvatusta koskevat erilaiset asiakirjat, kuten vuosikello sekä päiväkirjat, ja lisäksi toiminta pyörii toisinaan aikuisten määrittelemien teemojen, toisinaan taas esimerkiksi liputus- tai juhlapäivien ympärillä, mutta toiminta on muokattavissa lapsien toiveiden mukaisiksi. Näitä palavereja varten lapsilta kysellään, mitä he haluavat tehdä ja mahdollisuuksien mukaan niitä pyritään järjestämään. Osiltaan toiminnan suunnittelu, varsinkin pienempien ryhmässä, perustuu havainnointiin sekä lapsien yksilökohtaiseen tuntemiseen. Toiminta on suunniteltava sellaiseksi, että kaikki lapset pystyvät osallistumaan. Kuvioon 2 olen koonnut haastatteluista esille nousseita lapsien osallisuuteen vaikuttavia tekijöitä Hiirenkorvan ohjatussa toiminnassa.

Ja kuitenkin se on tärkeää sekin että se on semmosta lapsen näköstä se homma, koska ne on täällä pitkät päivät joka päivä monikin ja se on kuitenkin lapsille se työtä. Että kyllä ne vässyy siihen, jos se on koko ajan semmosta aikuisen sanelemaa toimintaa ja toiminnasta ja tuokiosta toiseen menemistä se päivät, että kyllä se pittää ottaa huomioon se lapsen jakaminen tai kaikki tämmöset...

KUVIO 2. Lapsien osallisuuteen vaikuttavat tekijät Hiirenkorvan ohjatussa toiminnassa.

Askartelut järjestetään pienryhmissä. Askartelua suunnitellessa otetaan huomioon lapsen ikä- sekä taitotaso ja askartelutoiminta toteutetaan sen pohjalta. Vanhempi ja kehittyneempi lapsi saa tehdä omaa taitotasoaan vastaavan työn ja pienemmälle sama toiminta järjestetään siten, että hänkin kykenee tekemään saman työn eri lailla. Suunnitelluissa askarteluissa on käytössä tietty materiaali, sillä näin lasta kannustetaan sekä houkutellaan käyttämään eri materiaaleja. Askarteluissa on myös huomioitu lapsen senhetkinen ja -päiväinen mieliala sekä tunteet: jos jokin harmittaa tai suututtaa niin askartelun voi tehdä toisenakin päivänä, askartelu ei ole päiväsidonainen tehtävä.

Yleensä askartelujen konkretisoimisen apuna ja tukena lapsille käytetään valmiiksi tehtyjä malleja. Lapsi saa kuitenkin tehdä omien mieltymyksiensä sekä näkemyksien mukaisen työn ja käyttää luovuuttaan askartelun toteuttamiseen. Toisinaan askartelumallin mainitaan luovan uskoa lapseen; hänen tekemänsä sekä jokaisen muun tekemä työ on hyvä ja ainutlaatuinen, vaikka kaikki ovat erilaisia. Lapsi myös kykenee yhdistämään oman teoksensa elementtejä aikuisen tekemään teokseen. Ohjatun askartelun lisäksi lapset voivat askarrella vapaaehtoisesti sekä oma-aloitteisesti saatavilla olevia materiaaleja käyttäen.

... annetaan tehdä sen näkönen ku niistä tulee, että ei ruveta sitä sitten korjaan että ”se silmä pitäis oikeesti tulla tähän kohti” ja näytetään, vaan jos se (lapsi) lätkäsee sen keskelle nallen mahhaa niin se saa olla siinä. Että annettas tulla lasten näkösiä niistä töistä.

Liikunnassa on usein etukäteen aikuisen suunnittelemaa toimintaa, joka toteutetaan ensin ja sen jälkeen lapsilla on mahdollisuus soveltaa ja käyttää omaa mielikuvitustaan. Esimerkiksi jos on tehty tempurata, rata kierretään aikuisen ohjeen mukaisesti ensin, ja seuraavaksi rataa saa kiertää oman mielenkiinnon mukaan ja liikunta muuntautuu lapsen mielenkiinnon mukaiseksi. Toisinaan liikunnan tavoitteena on tiettyjä harjoitteita lapsen taitojen kartoittamiseksi, ja joskus liikuntaa toteutetaan myös niin, että lapset osallistuvat suunnitteluun ja heidän toiveitaan liikunnan suhteen otetaan vastaan suunnitteluun.

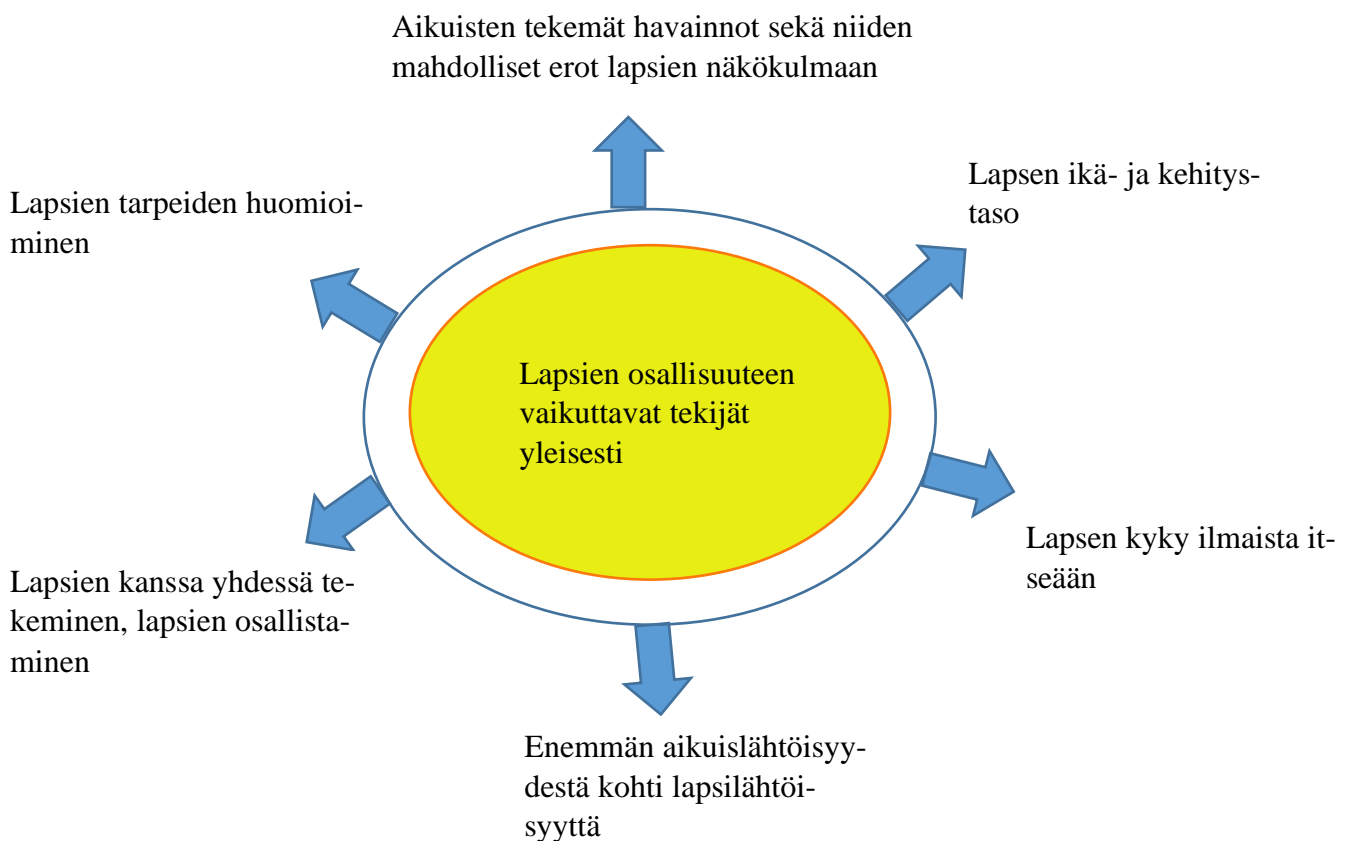
Musiikkihetkessä on mukana niin aikuisten kuin lapsienkin toivomia lauluja. Lisäksi musiikkituokioiden kulku on joustava ja lapsien mielenkiinto huomioidaan. Vaikka suunnitelma on tehty etukäteen, sitä voidaan muokata lapsien toiveiden mukaiseksi. Vaihtelevasti musiikin yhteydessä käytetään soittimia tai muuta rekvisiittaa.

Touhutuntehtävät kuuluvat tuleville esikoululaisille, touhutuntilaisille. Heillä on käytössään sekä numeroihin että aakkosiin liittyvät tehtäväkirjat, joita tehdään lepohetken jälkeen yhdessä aikuisen kanssa. Tehtävät on päätetty etukäteen. Tehtävän tehtyään voi valita joko leikin tai kynätehtävän lapsen oman mielenkiinnon mukaan, jota lapsi rupeaa tekemään seuraavaksi.

Aamupiiri on tärkeä osa lapsen arkirutiineja päiväkodissa, johon he haluavat osallistua tavalla tai toisella. Aamupiirissä käydään läpi päivän toiminnat taululla olevien apukuvien avulla sekä lapset saavat omien halujensa mukaan kertoa kuulumisensa ja muita asioita, joista haluavat kertoa tai keskustella. Isompien lapsien puolella lapsien kanssa harjoitellaan numeroita ja viikonpäiviä siten, että ne vaihdetaan päivittäin. Aamupiirissä läpikäytävien toimintojen, kuten viikonpäivän vaihtamisen, suorittamiseen lapset osallistuvat vuorotellen. Tämä tarkoittaa sitä, että kaikki lapset eivät pääse samana päivänä vaihtamaan viikonpäivää. Taululla on myös jokaisen aikuisen ja lapsen nimi ja käydään läpi, ketä on paikalla. Usein oman nimen tultua tehdään jokin toiminta, esimerkiksi hypätään ja lapsi voi näin tuoda itsensä esille. Yleensä aikuinen kokeilee houkuttelemista ja kannustamista, mutta jos ei uskalla tai halua tehdä, ei toimintaan pakoteta. Pienempien ryhmässä taas lapsien nimet otetaan taululta kokonaan pois ja lauletaan lapsen nimi, minkä jälkeen oman nimensä saa viedä taululle.

5.3 Lapsien osallisuus Hiirenkorvan toiminnassa

Tässä luvussa haastateltavat pohtivat lapsien osallisuutta muun muassa pedagogisessa dokumentoinnissa, varhaiskasvatussuunnitelmissa, ympäristössä, yhteisissä säännöissä sekä muista varhaiskasvattajilla mieleen tulleista asioista. Jokaisessa haastattelussa käy ilmi, että kaikessa toiminnassa ja tilanteessa lapsien osallisuus on jollakin tapaa huomioitu, mutta silti joitakin käytänteitä voisi muuttaa. Kuviossa 3 on esitetty haastattelujen pohjalta esille nousseita tekijöitä, jotka vaikuttavat lapsien osallisuuteen tässä luvussa käsiteltävien osa-alueiden osalta.

KUVIO 3. Lapsien osallisuuteen vaikuttavat tekijät Hiirenkorvassa.

5.3.1 Lapsien osallisuus pedagogisessa dokumentoinnissa

Varhaiskasvattajat olivat sitä mieltä, että pedagogista dokumentointia voisi olla enemmänkin, varsinkin lapsien valokuvaamista ja myös sitä, että lapsi saisi itse kuvata mielenkiinnon kohteitaan. Pienten lapsien kanssa pedagoginen dokumentointi on osittain haastavampaa, kun pieni lapsi ei välttämättä puhu. Pedagogisen dokumentoinnin tuotoksia käytetään esimerkiksi kasvunkansion kokoamiseen, johon kerätään

lapsen askarteluja sekä laitetaan lapsesta otettuja valokuvia, kerätään muistoja. Lisäksi lapsien suusta tulleita lausuntoja kerätään vihkoon sekä edellä mainittuun kasvunkansioon.

Isompien lapsien ryhmässä on nyt parin vuoden ajan tuotettu Touhulan Sanomat -lehti, johon on kerätty kuvia päiväkodin lapsien touhuista ja tapahtumista kuluneen toimintakauden aikana. Lehteen on otettu aikuisten valitsema kuvia, ja lapset ovat saaneet kertoa, mitä kuvassa tapahtuu ja tuottaa näin kuvaan kuvatekstit. Lauseet laitetaan lehteen juuri sellaisena kuin lapsi on ne sanonut. Toisaalta on myös sellaisia kuvia, joissa lapsien tuottamaa kuvatekstiä ei ole ollenkaan, ja tällöin lapset eivät ole halunneet niistä kuvista kertoa tai ei ole ollut mitään kerrottavaa. Lehden avulla pedagogista dokumentointia viedään myös kotiin vanhemmille nähtäväksi, sillä vanhemmat voivat ostaa lehden.

5.3.2 Lapsien osallisuus lapsien henkilökohtaisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa

Lapsien henkilökohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat eli vasut varhaiskasvattajien mielestä perustuvat pääosin aikuisten tekemiin havaintoihin. Vasussa on lapsen oma sivu, joka täytetään vanhempien kanssa kotona. Tähän sivuun lapsi voi kertoa omia kokemuksiaan sekä päivähoitoon liittyviä muita asioita. Pienten lapsien vasujen tekeminen on haastavampaa, sillä lapsi ei välttämättä osaa ilmaista itseään ja omia mielipiteitään sanoin tai muulla tavalla, kuten piirtämällä. Myös isompien lapsien kohdalla saattaa olla vaikeuksia selvittää lapsen ajatuksia ja mielipiteitä päivähoitoon liittyen. Tästä esimerkkinä eräs varhaiskasvattaja kertoo kerran pitäneensä vasukeskustelun erään vanhemman kanssa ja vanhempi totesi kyselleensä lapseltaan ja miettineensä yhdessä lapsen kanssa päivähoitoon liittyviä asioita, jolloin lapsi oli mennyt sanattomaksi eli ns. lukkiutunut. Lapsi aistii, että kyseessä on jokin virallisempi asia, ja rupeaa sitä jännittämään eikä välttämättä osaa vastata, vaikka hänellä hyviä mielipiteitä ja ajatuksia olisi-kin.

Se ehkä se vasun rakenne on semmoinen että se ei suosi kauhiasti sitä osallistamista. Se on semmosella niinku aikuislähtöisesti tehty kysymyksetki siihe. Miksei siinä vois olla joka kohassa joku semmoinen oma lokero niille lapsen (ajatuksille, mielipiteille ja kokemuksille).. Koska sehän on kuitenkin semmoinen, siitä lapsestahan se kertoo ja sitten kun me aikuiset nähhään asioita nii eri tavalla välillä.

Niin vasuihin kuin pedagogiseen toimintaanakin toivotaan enemmän lapsien osallisuutta, varsinkin pienten lapsien kohdalla sekä halutaan keksiä sekä ottaa käyttöön enemmän keinoja, joilla jokaisen lapsen mielipide, kokemukset ja ajatukset saadaan selville. Osallisuutta toivotaan vahvemmin osaksi toimintaa.

5.3.3 Lapsien osallisuus varhaiskasvatusympäristössä

Hiirenkorvan ympäristö on pyritty suunnittelemaan siten, että lapset pystyvät siellä turvallisesti toimimaan sekä osallistumaan, lapsien on hyvä ja mukava leikkiä ja he saavat sekä pystyvät oikeasti touhumaan ympäristössään. Tietyin väliajoin lapsien saatavilla olevat lelut sekä leikkipaikat vaihtuvat, ja niihin vaikuttavat lapsien mielenkiinnon kohteet. Aikuiset kuitenkin miettivät sen, mikä paikka on paras millekin leikille ympäristöksi, koska tiloissa järjestetään muutakin toimintaa. Tilojen pitää siis olla toimivat niin lapsien leikki kuin muukin toiminta huomioiden. Lapsien naulakkopaikat sekä muut pysyvämät, kuten lepopaikat, ovat aikuisten päättämät.

5.3.4 Lapsien osallisuus yhteisissä säännöissä

Yhteiset säännöt perustuvat niin lapsien kuin aikuistenkin toiveisiin siitä, miten ja mitä päiväkodissa saa ja ei saa tehdä. Muksulassa säännöt ovat enemmän aikuisten sanelemia, mutta molemmilla osastoilla havainnoidaan sääntöjen toimivuutta sekä tarpeellisuutta.

... syksyllä kun toiminta alkaa nii lasten kanssa keskustellaan, että mitä on semmosia asioita, joilla täällä päiväkodissa ois mukava olla, että mitä me päiväkodissa saahaan tehdä ja mitkä on semmosia mitä ei saa tehdä ja mitä ei kannata tehdä ja sitten että jos semmosia täällä on ja tehään nii mitä siitä seuraa että käyään näitä sääntöjä niinku yhdessä läpi ja keskustellaan niistä.

Touhulan puolella on käytössä sääntöjen/hyvien tapojen puu, joka on lapsien kanssa yhdessä laadittu. Puussa on eri symbolit asioille, joita saa ja joita ei saa tehdä. Puu on muodostettu siten, että siinä ei ole pelkästään kieltomuotoisia lauseita, esimerkiksi ”ei saa lyödä, ei saa kiusata”. Sieltä löytyy myös saamuotoisia sääntöjä, kuten ”saa nauraa, saa hymyillä, saa itkeä”. Tämä hahmottaa lapsille säännöt paremmin ja lisäksi puun pariin on helppo palata muistelemaan sitä, mitä niistä on yhdessä sovittu ja jokainen on niitä sitoutunut noudattamaan. Joka toimintakauden alussa puussa olevat kohdat käydään lapsien kanssa läpi ja mietitään yhdessä, ovatko vanhat säännöt hyvät tai onko mitään tarpeellista lisättävää.

Eräs varhaiskasvattaja nosti esille myös lapsien leikkeihin muodostuvat yhteiset säännöt, jotka lapset luovat itse. Pääosin yhteisistä säännöistä ja niiden laatimisesta ajatellaan lapsien osallisuuden olevan läsnä sekä huomioitu. Eräs varhaiskasvattaja totesi myös, että välttämättä kaikki säännöt eivät edistä lapsien osallisuutta, osalla säännöistä saatetaan estääkin osallisuuden toteutumista sekä olevan jotain muuta kuin lasta varten.

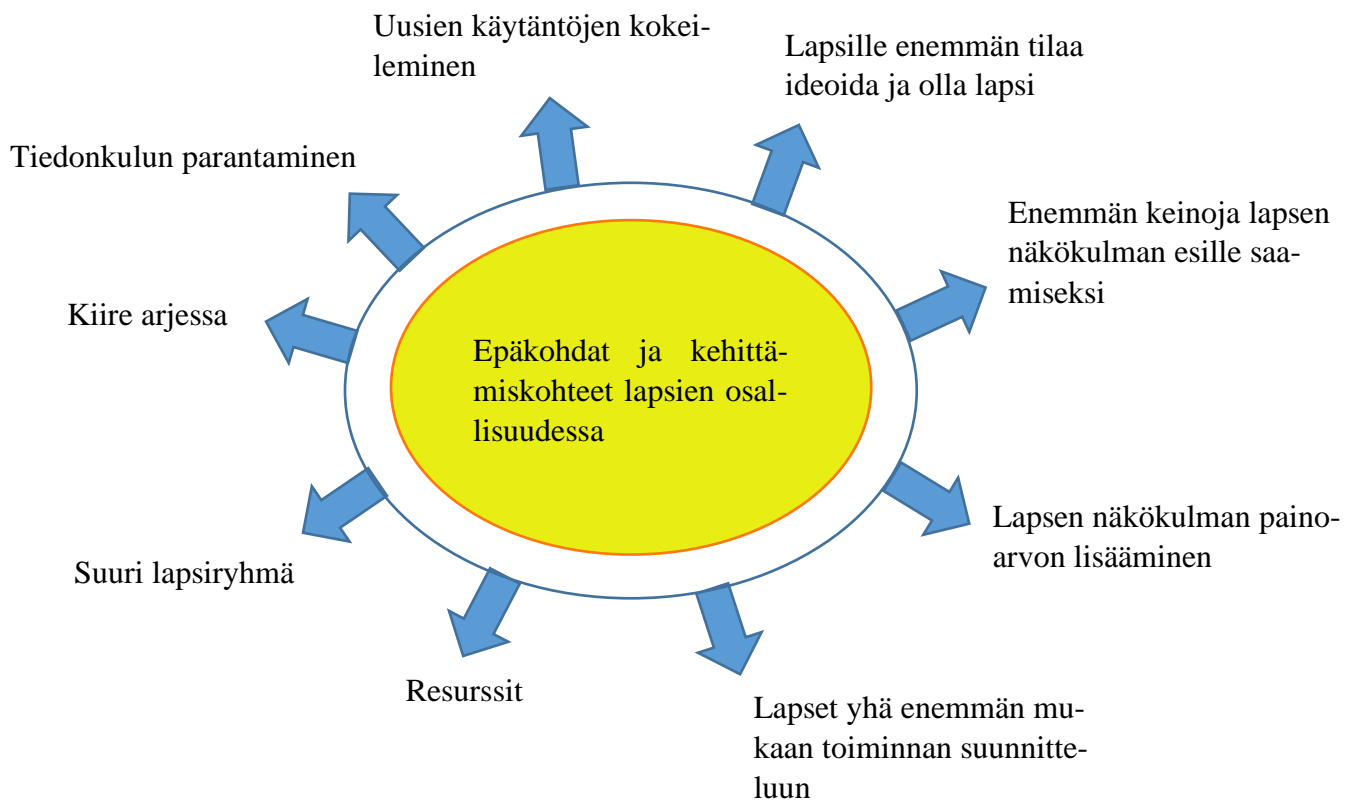
Ja yhteiset säännöt.. No noissa on mun mielestä aika paljon sitten semmostaki että joskus aattelee että ihan niinkö se lapsi ois sitä päiväkotia varten eikä päiväkoti lasta varten, että on niin kauheesti sääntöjä. Nyt ku on aika monessa päiväkodissa ollu nii että joskus ne säännöt jotenki tuntuu että ne on enemmänki sitten niinku työntekijöitten jonkun mukavuuden tai miksi sitä nyt sanois, eikä sen lapsen. Että niillä saatetaan niinku aikalailla sitten estääkin sitä osallisuutta.

5.3.5 Muut varhaiskasvattajien tekemät huomiot lapsien osallisuuteen liittyen

Esille nousi muun muassa varhaiskasvattajien tavoite, että lapsella on hyvä päivä hoidossa, hoitoon on mukava tulla ja on mukava lähteä kotiin sekä toive siitä, että lapsille annetaan enemmän mahdollisuuksia ja osallistamista. Toimintaan on mietitty sylipäivää, jolloin varhaiskasvattajat jättävät kaikki muut työt siltä päivältä pois ja ovat lapsiryhmässä koko ajan ja saatavilla sekä keväälle suunniteltu tulevaisuuden lapsien viikko, jossa lapset saavat koko viikon ajan päättää joka päivän toiminnan.

5.4 Epäkohtia ja kehittämiskohteita lapsien osallisuudessa Hiirenkorvassa

Tässä luvussa esittelen varhaiskasvattajien haastatteluissa esille tuomia kokemuksia epäkohdista ja kehittämiskohteista lapsien osallisuuteen ja sen toteutumiseen liittyen. Kuviossa 4 esittelen haastatteluista ilmi käyneitä koettuja epäkohtia ja kehittämiskohteita lapsien osallisuuteen liittyen.

KUVIO 4. Hiirenkorvan varhaiskasvattajien kokemat epäkohdat ja kehittämiskohteet lapsien osallisuudessa.

Haastatelluista varhaiskasvattajista jokainen pohtii sitä, että aina on jotain parannettavaa ja kehitettävää. Tällä viitataan lapsien osallisuuden sekä mielipiteiden ja ideoiden huomioimista herkemmin; Lapselle on annettava enemmän tilaa ideoida, mennä vapaammin ja touhuta, pitää ääntä. Olisi hyvä miettiä enemmän keinoja, joilla lapsen ääni tulisi sekä saataisiin enemmän kuuluviin ja lapsilta tulleita ideoita ja ajatuksia voisi kirjata ylös ja säilyttää. Osa varhaiskasvattajista oli myös sitä mieltä, että valmiiksi valittujen ja aikuisten päättämien istuma- ja lepopaikkojen osalta voisi kokeilla lasten omaa valintaa. Eräs varhaiskasvattaja pohti, että yhden päivän ”hässäkkä” ei ole mikään katastrofi. Hän myös jatkoi, että sitten järjestelyn toimivuutta olisi testattu ja sen perusteella voitaisiin miettiä, miten jatkossa toimitaan. Lisäksi varhaiskasvatussuunnitelmiin toivottiin muutoksia ja kehitystä siten, että siinä otettaisiin huomioon ja annettaisiin enemmän painoarvoa lapsen näkökulmalle, pelkkä lapsen oma sivu ei riitä.

Tää on ihan aikuislähtöstä kaikki, että miten me aikuiset nähhään ne asiat. Et siinä ois kyllä siihen vasuun semmonen kohennuksen paikka, että se enempi tulis se lapsen ääni siinä. Ja sitten kun sen sais vielä jotenki sillai että siinä oikiasti voitais sitte nähä niitä, mitkä on sitten sen kehityksen kannalta merkillisiä juttuja.

Ruokailuun liittyen osassa haastatteluista mainittiin, että pakkomaistaminen (kaikkea lautasella olevaa ruokaa maistetaan) ei ole lapselle mieluisaa. Aikuisen olisi luotettava siihen, jos lapsi kertoo maistaneensa kaikkia ruokia ilman aikuisen näkemättä. Lisäksi toiveena on, että leivän saisi syödä ruoan kanssa ja leipää ei olisi pakko ottaa, jos ei halua. Lapsi pyytää luvan leivän hakemiseen, ja tämän käytännön takana on pelko siitä, että lapsi syö vain leipää.

Jokaisesta haastattelusta ilmeni se, miten resurssit, esimerkiksi henkilökunnan vähäisyys, vaikuttavat lapsien osallisuuden toteutumiseen. Kaikki tilanteet ovat sellaisia, joissa on toimittava mahdollisuuksien sekä resurssien mukaan. Tämä tarkoittaa sitä, että aina ei pystytä lapsien toiveita toteuttamaan. Kehittämiskohteenä myös toivottiin lapsille vielä enemmän valtaa vaikuttaa päiviin sekä touhuihin. Lisäksi ohjattuun toimintaan toivottiin enemmän mukaan lapsilta tulleita ideoita ja toiveita.

Että kysyis oikeesti ja suunnittelis jotaki toimintaa niinku ite lasten kanssa, että mitä ne haluais tehdä. Siinä on ehkä aina semmonen niinku kehittämisen paikka. Että sen niinku oikeesti kysyis ja ottais huomioon ja tekis sit niitä asioita mitä niinku lapset toivoo, että jos ne toivoo enemmän vaikka jotaki maalaamista nii sit ottais sitä siihen toimintaan enemmän mukkaan. Että se on ehkä semmonen mitä.. ja itelläki ku mää oon ollu isompien kans niinii sitten taas on ihan tavallaan ruohonjuuritasolta ruvennu opetteleen tuota, että miten niinku pienten kanssa sitten nuo asiat niinku erillä tavalla joutuu ottaan huomioon ku isompien kanssa.

Päiväkodissa on joinakin vuosina joku lapsista toiminut apulaisena, mutta ei tällä toimintakaudella. Tätä käytäntöä osa varhaiskasvattajista kaipaavat ja toivoo, että se otettaisiin uudelleen osaksi arkea. Apulaisen tehtäviin kuului kattaminen aikuisen ohjauksella. Näin lasta osallistetaan ruokailun valmistamiseen sekä valmistautumaan ruokailuun. Apulaissysteemiin ei kuitenkaan välttämättä aina ole aikuista valvomaan ja laittamaan ruokailua lapsen kanssa valmiiksi, ja joskus on niin kiire, että kattaminen pitää tehdä vasta ulkoilun jälkeen. Lisäksi pohditaan hygienian vaikutusta: onko apulaistoiminta hygieniakysymys?

Nykypäivänä on nii tarkkaa kaikki, että tuntuu, että lapset ei saa mennä keittiöönkää eikä, joka paikassa eivät leivokkaan, kun ei kuulemma se oo hygieenista, jos lapset leipoo. Oon kuullu myös tämmöstä.

Lisäksi epäkohtana lapsien osallisuuden toteutumisen kannalta varhaiskasvattajilla esille nousi suuri lapsiryhmä, jolloin kaikkien toiveiden ja mielen mukaan ei voi toimia. Tällöin on tehtävä kompromisseja ja lapset voivat kokea epäoikeudenmukaisuuden tunteita, jos oma ehdotus ei tule valituksi. Tämän ajatellaan toisaalta opettavan lapsille, että aina ei voi mennä oman mielen mukaan. Toisena epäkohtana

koetaan kiire päiväkodin arjessa. Lapsen kanssa tehdessä toimintaan menee ja siihen on varattava enemmän aikaa.

Että paljo, paljo noissa on varmasti noissa osallisuuksissa se, että ku niihin sitte, mennee-
hän niihin enempi aikaa tommosiin ku tekkee sen lapsen kanssa yhdessä tai lapsi saa tehdä.
Että monesti se kiire varmaan on se, joka rajottaa nuissa.

Varhaiskasvattajat pohtivat myös, miten lapsien osallisuutta voitaisiin parantaa leikkien osalta. Kasvat-
tajat esimerkiksi pohtivat sitä, onko kuukausi liian pitkä aika leikkiä samoissa leikkipaikoissa samoilla
leluilla. Kaapeissa olevia leluja voitaisiin käyttää ja laittaa ne sitten leikin loputtua takaisin. Eräs var-
haiskasvattaja toi esille edellisessä työpaikassaan törmänneeseensä käytäntöön, leikkipassiin. Leikkipas-
sissa on kuva tarjolla olevista leikkipalikoista ja vieressä tyhjä sarake täyttämistä varten. Passia täytetään
aina sitä mukaa, mitä leikkiä on ollut leikkimässä ja passista pystyy myös tarkistamaan sen, mitä leikkiä
ei ole vielä leikkinyt. Leikittyään tietyssä paikassa lapsi saa siitä passiinsa merkiksi tarran.

Mää en niinku sitä nää semmosena pakonomaisena leikittämisenä vaa just että se, että tu-
tustuttii niinhin, ku jotku lapset oli sitten että tuntu ettei voinu mittään muuta ku tällä ra-
kennussarjalla nyt vaa tehdä, mutta se että sitten piti vähän käyä sen oman epämukavuus-
alueen kohillaki sitte, että rakentelijat välillä kävi kotileikissä vaikka se tuntu että ei mutta
sitten kun sen sai sen tarran nii sen oli tavallaan niinku suorittanu.

Toimintaan liittyen osa haastateltavista toivoi enemmän lapsien sadutusta, jolloin tulisi lapsen oma ääni
kuuluviin sekä valokuvaamista, että lapset saisivat itse käyttää kameraa ja ottaa kuvia omista mielen-
kiinnon kohteistaan. Lisäksi osa varhaiskasvattajista toivovat, että hyödynnettäisiin töissä ja toiminnassa
lapsien ideoita enemmän, ja valmiina olevien tuotoksien, esimerkiksi runojen ja lorujen, etsiminen in-
ternetistä jäisi vähemmälle.

Haastatteluista nousi tärkeänä seikkana esille myös tiedonkulun parantaminen. Varhaiskasvattajat toi-
voivat, että havainnoituja ja kuultuja lapsien näkökulmia ja ajatuksia jaettaisiin varhaiskasvattajien kes-
ken. Eräs varhaiskasvattaja mainitsi, että niistä voisi pitää vaikka kirjaa, jolloin ne voidaan ottaa esille
palavereissa tai kertoa ohimennen päivän aikana.

5.5 Hiirenkorvan varhaiskasvattajien ajatuksia lapsien osallisuudesta

Se (osallisuus) on varmasti nii verrattain uus käsite vielä tämmösessä maailmasa, jossa on
hyvin pitkälle aikuisjohtosesti toimittu, että se ois ihan hyvä niinku ottaa aina aika-ajoin

esille ja muistutella lasten kanssa työskenteleviä siitä, että ketä varten me täällä ollaan ja kenen ääni täällä kuitenkin on se kirkkain ääni. Mutta se on ehkä, sitä eletään vielä ni semmosessa vanhanaikaisessa maalimassa. Ja se, että aikuinen määrää ja aikuinen sanoo. Sen alle hukkuu monta hyvää oivallusta.

Tässä luvussa käydään läpi varhaiskasvattajien haastatteluissa esille tuomia ajatuksia lapsien osallisuuden liittyen sekä tuodaan esille se, missä heidän mielestään menee osallisuuden raja ja millainen tämä raja on eli mihin asti lapsilla on mahdollisuus vaikuttaa. Haastattelujen mukaan lapsien osallisuuteen liittyvät seikat voivat olla myös jokapäiväisiä asioita, ”*pienen pieniä tekoja*”, kuten eräs varhaiskasvattaja kuvailee. Niitä välttämättä ei tule ajatelleeksi. Varhaiskasvattajat myös pohtivat, että on olemassa monia keinoja, joilla lapsen näkökulma saataisiin esille ja jokainen lapsi näkyväksi ja kuulluksi.

Ehkä siihen liittyy myös se, että lapsi on näkyvä, että se tulis huomattua eten jonku keinon ansiosta. ... Se ei oo monestikkaa kovin ihmeellinen, mutta se on sille lapselle tärkeä, joku kuuntelee kun sillä on mielessä joku niinii seki vaikuttaa siihen tunteeseen...

Joistakin haastateltavien kokemuksista ilmenee, että osa varhaiskasvattajista kokee lapsien osallisuutta ennen olleen enemmän, kun taas toiset kokevat lapsien osallisuuden lisääntyneen varhaiskasvattajien tietoisuuden lisääntyessä sekä osallisuuden painottumisen myötä. Nykyään kasvun tukemiseksi tarvitaan myös tiettyjä asioita, jotka täytyy hoitopäivään kuulua, mutta toiminnan koetaan olevan aika pitkälle lapsien valitsemaa. Pienempien puolella lapsien osallisuuden ottaminen toimintaan mukaan koetaan olevan haasteellisempaa, sillä toiminnan suunnittelu perustuu paljon aikuisten tekemiin havaintoihin lapsien mielenkiinnonkohteista.

Yhessä vuotiaasta kolmevuotiaaseen nii se on iso se ikätaso ja se ero mitä ne niinku osaa tehdä nii se on siinä, luo tosi paljo haastetta niinku tuohon kokonaisuuteen tuossa ryhmässä ja siihen osallisuuteen justinsa. Mutta kyllähän sitä nykypäivänä, musta tuntuu, että sitä on hirveesti ruvettu korostaan, ja just niinku meillekin ku me on oltu noissa vasukoulutuksissa nii siellä justii tuotiin kans esille sitä, että sitä (osallisuutta) pitäis vain niinku enemmän ja enemmän vaan yrittää jo pientenkin kanssa jotenki niinku tuua siihen toimintaan ja ottaa huomioon.

Lapsien osallisuuteen koetaan vaikuttavan aikuisten halu osallistaa lasta sekä aikuisten välinen yhteistyö. Tällöin korostuvat varhaiskasvattajien eri näkökulmat, luottamus kollegan osaamiseen ja ammattimaisuuteen sekä tilannetajuun. Lisäksi aikuisen läsnäololle on annettu merkittävä rooli lapsen kannalta, sillä aikuisen on oltava aidosti läsnä ja huomioitava lapsen käyttäytyminen ja ymmärrettävä lasta. Lapselle on tarjolla syliä, kannustusta sekä yhteishenkeä ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. On muistettava, että aikuinen ei määrää lapsen päivää. Lapsien kuulumisten kysymistä pidetään tärkeänä, mutta ei saa

udella liikaa. Lapsen kuulemisen lisäksi painoarvoa annetaan myös vanhempien kuulemiselle ja heidän toiveilleen, sillä myös vanhemmilla voi olla lapsiltaan kuulemiaan ajatuksia päivähoitoon liittyen. Varhaiskasvattajien on toimittava joustavasti ja otettava vastaan lapsien toiveita.

Ensimmäisenä osallisuutta rajaavana tekijänä haastateltavat kokivat lait ja asetukset sekä muut varhaiskasvatusta koskevat asiakirjat. Yhtenä osallisuutta rajaavana tekijänä haastatteluista esille nousi lapsien turvallisuus, sillä koskaan ei saa kenellekään sattua mitään tarkoituksella. Lisäksi on huolehdittava lapsien hyvinvoinnista ja siitä, että lapsien perustarpeet, kuten lepo ja ruokailu, täyttyvät.

Onhan meillä lait ja asetukset ja säännöt, jotka ohjaa meitä tässä työssä, että niiden rajoissa sitä pittää kuitenkin toimia että. Mutta en nää että se sillälailla ois se asia ongelma että varmasti kuitenkin kaikki täällä työskentelevät aikuiset ossaa aatella sen, että missä kohti se se lapsen osallisuus voijaan kattoo että sitä voijaan sieltä niinku antaa tulla ja missä kohti sitte tarvitaan se aikuisen näkökulma.

Ne on nämä tietyt perusjutut kuitenkin, mitkä on niinku tärkeitä ja pitää toimia täällä. Et tosi paljonha sitä pystyy sitä rajjaa niinku siirtään ja antaa lapsillekin mahdollisuutta, mutta sitten kuitenkin se pää- ja loppuvastuu on meillä aikuisilla et miten tehään ja miten toimitaan. Varsinki ettei mitään satu, kun ne (lapset) on mejän vastuulla täällä. Se on tärkeä ottaa huomioon.

Haastatteluista ilmeni, että leikeissä ja päivittäisissä toiminnoissa lasta on kuunneltava niin paljon kuin vain voi ja lapsen luovuudelle on annettava paljon tilaa, mutta kuitenkin lapsien osallisuuden huomioiden lisäksi on asioita, joita varhaiskasvattajan pitää sanoa ja päättää. Edellä mainitusta ilmenee varhaiskasvattajan ammatillisuus, jolla tässä yhteydessä tarkoitetaan varhaiskasvattajan kykyä huomata lapsien ja tilanteiden tarve rajojen suhteen. Toisinaan lapsien toiveiden toteuttamisen esteeksi koituu budjetti, jonka rajoissa on toimittava. Varhaiskasvattajilta kaivataan heittäytymiskykyä, sillä joskus lapsien ideoita korvataan päiväkodissa toteutetulla vastaavalla toiminnalla, kuten esimerkiksi teatteriesitys voidaan korvata käsinukketeatterilla. Ainoana asiana hoitopäivän aikana, johon lapsi ei voi vaikuttaa, pidetään hoitoaikoja. Lapsien osallisuuden toteutumisen koetaan olevan kiinni osaltaan siitä, miten paljon varhaiskasvattajat haluavat lapsia osallistaa.

6 POHDINTA

Opinnäytetyöni on ollut pitkä ja stressiä aiheuttanut prosessi, jonka aikana olen kokenut niin onnistumisen tuntemuksia kuin hieman turhautumistakin. Lopulta käteen jäi ikimuistoinen ja opettavainen kokemus, jonka tekeminen todellakin oli kannattavaa ja jossa sai haastaa itseään. Olen kiitollinen päiväkotitiimiin Hiirenkorvan kanssa toteutetusta yhteistyöstä sekä varhaiskasvattajien osallistumisesta haastatteluihini opinnäytetyöni mahdollistamiseksi. Opinnäytetyön valmistuminen ja osa muistakin sen vaiheista siirtyi odotettua pidemmälle kiireisen kevään vuoksi. Opinnäytetyön tekemisessä jokainen vaihe toi mukanaan uusia kokemuksia. Varsinkin haastattelujen tekeminen oli minulle aivan uusi kokemus ja sain harjoitella haastattelu- sekä vuorovaikutustaitojani.

Oman itseni haastamisen lisäksi koen haastaneeni myös Hiirenkorvan varhaiskasvattajia istumalla heidän kanssaan keskustelemaan heidän näkökulmistaan ja kokemuksistaan lapsien osallisuuden toteutumisesta. Päädyin tekemään haastattelut yksilöhaastatteluina, sillä koen saavani sensitiivisempiä ja rehellisempiä kokemuksia ja näkemyksiä varhaiskasvattajilta. Lisäksi oletan, että yksilöhaastattelut vähensivät varhaiskasvattajien paineita omien ajatuksiensa jakamisesta ja heidän saaneen kertoa rauhassa omat näkemyksensä. Haastatteluista saamaani aineistosisältöön sekä haastattelujen keston koen vaikuttaneen haastateltavan koulutuksen, työkokemuksen sekä työsuhteen keston päiväkotitiimissä Hiirenkorvassa. Edellä mainitut seikat vaikuttavat kokemukseen sekä näkemykseen lapsien osallisuuden toteutumisesta. Jokaisesta haastattelusta ja vastauksesta korostui varhaiskasvattajan persoonan käyttö työkaluna, jolla on myös osansa lapsien osallisuuden toteutumiseen. Lisäksi haastatteluista kävi ilmi varhaiskasvattajien ammatillisuus ja kriittinen ajattelu omaa toimintaansa kohtaan lapsien osallisuuteen liittyen. Varhaiskasvattajat pohtivat ja jakoivat kokemiaan onnistuneita sekä kehittämistä kaipaavia seikkoja.

Haastatteluja litteroidessani ja aineistoa analysoidessani huomasin, kuinka monipuolisesti varhaiskasvattajat pohtivat osallisuuden toteutumista. Osallisuuden toteutumisen lisäksi haastattelut saivat varhaiskasvattajat pohtimaan uusia toimintaideoita sekä -tapoja, joilla lapsien osallisuutta voitaisiin päiväkodissa edistää. Varhaiskasvattajat tuntuvat olevan halukkaita kehittämään päiväkodin toimintaa ja osallistamaan lapsia enemmän. Lisäksi nousi esille pohdintaa siitä, miten voitaisiin osallisuutta estäviä epäkohtia sekä kehittämiskohteita viedä siihen suuntaan, jossa ne edistäisivät ja vahvistaisivat lapsien osallisuutta ja mahdollisuutta vaikuttaa.

Opinnäytetyöni aihe perustui omaan mielenkiintoni lapsien osallisuuden toteutumista kohtaan. Koin opinnäytetyöni olevan mielekäs ja antoisa minulle tulevaisuuden työni kannalta. Aihetta on hyvä hyödyntää omassa toiminnassani. Lisäksi opinnäytetyöni lisäsi omaa tietoisuuttani ja ymmärrystäni osallisuuteen liittyen perehtymällä osallisuutta käsitteleviin teoksiin ja muihin lähteisiin, joista muodostin teoriapohjan opinnäytetyölleni sekä hyödyntämällä saamaani tietoa käytännön työkentältä. Koen saaneeni hyviä käytännön oppeja haastattelujen kautta, joita voin tulevaisuudessa hyödyntää varhaiskasvatuksen työkentällä.

Sosiaalialan ja varhaiskasvatuksen kompetenssit ovat kehittyneet omalla kohdallani opinnäytetyöprosessin aikana muun muassa siten, että perehdyin enemmän varhaiskasvatukseen liittyviin lakeihin ja muihin asiakirjoihin ja sitä kautta oma tietoisuuteni lisääntyi. Näin voin muokata omaa toimintaani sekä toimintatapojani vastaamaan paremmin varhaiskasvatuksen toimintaperiaatteita. Jo ennen haastatteluja oma mielenkiintoni oli suuri lapsien osallisuuteen liittyen, mutta innostukseni tukea, kehittää, edistää sekä lisätä lapsien osallisuutta mukaan omaan toimintaani lisääntyi huomasti pitämien haastattelujen sekä niiden tuottaman aineiston pohjalta. Pohdin paljon, millaisin keinoin voisin ja haluaisin sekä aion omaa toimintaani kehittää tulevaisuuden työtehtäviä varten, jotta lapset tulevat sekä kokevat tulevansa yksilöllisesti kuulluiksi. Urani varhaiskasvattajana pääsee kohta vasta aluilleen ja koen minulla olevan hyvät lähtökohdat muun muassa toimintatapojeni sekä arvojeni pohjalta toimia varhaiskasvattajana. Lisäksi oma ammatillinen kasvuni sekä kehitykseni ovat merkittävässä roolissa varsinkin tulevaisuudessa, sillä työskentelen lapsia varten heidän etujaan, oikeuksiaan ja hyvinvointiaan ajaen.

Lisäksi opinnäytetyöprosessin aikana oma ammatillinen kasvuni ilmeni muun muassa vuorovaikutustaitojen harjoittamisella haastattelujen merkeissä. Haastatteluja tehdessäni huomasin, kuinka suuri merkitys sanavalinnoilla ja asioiden ilmaisutavalla on vuorovaikutustilanteeseen. Sanallisten ilmaisujen harjoittaminen ja pohtiminen etukäteen sekä vuorovaikutustilanteen jälkeisille ajatuksille ja tuntemuksille on tärkeä antaa tilaa, oppimaansa voi hyödyntää seuraavalla kerralla. Lisäksi vuorovaikutustilanteissa on huomioitava oma roolinsa ja kuitenkin muistettava tasa-arvoinen, arvostava ja kunnioittava lähestymistapa. Tässä vaiheessa ammatillinen kasvuni sai inspiraatiota kehittymiseensä. Oppimaani kykenen hyödyntämään sekä kehittämään tulevaisuudessa paljon lisää, aina on jotain opittavaa lisää. Ammatillisena on oltava herkkä muutoksille ja kyettävä sopeutumaan tilanteiden vaatimiin muutoksiin.

Jatkotutkimusaiheina olisi mielenkiintoista selvittää, millä tavoin ja millaisin tuloksin haastatteluni sekä opinnäytetyöni vaikuttivat varhaiskasvattajien kokemuksiin ja näkemyksiin lapsien osallisuuden toteu-

tumisesta Hiirenkorvassa; Kokeiltiinko joitain uusia käytänteitä tai muuttuivatko jotkin käytänteet, hyödynnettiinkö haastattelujen mukana tuomia ajatuksia ja ideoita sekä aineiston pohjalta nousseita tuloksia kehittämään lapsien osallisuuden toteutumista?

LÄHTEET

- Helenius, A. & Lummelahti, L. 2018. Varhaiskasvatus. Perusteita. Helsinki: BoD – Books on Demand.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi
- Hujala, E. & Turja, L. (toim.). 2017. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Järvinen, K. & Mikkola, P. 2015. Oletko sä meidän kaa? Näkökulmia osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Pedatieto Oy.
- Kahiluoto, T. 2018. Varhaiskasvatuslaki uudistuu – mikä muuttuu? Saatavilla: https://www.avi.fi/documents/10191/37936/sistaTARJA+KAHILUOTOAvi+tilaisuus_Helsinki+06+09+2018+VAKA-LAKI.pdf/16483114-c9a4-49bd-93d2-03b50b4134d9. Viitattu 22.5.2019.
- Kataja, E. & Opetushallitus. 2018a. Osallisuus varhaiskasvatuksessa -videosarja. Osallisuus käsitteenä ja kasvatusfilosofiana. Saatavilla: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/osallisuus-varhaiskasvatuksessa-videosarja>. Viitattu 31.5.2020.
- Kataja, E. & Opetushallitus. 2018b. Osallisuus varhaiskasvatuksessa -videosarja. Osallisuus kokopäiväpedagogiikan ja perushoitotilanteiden näkökulmasta. Saatavilla: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/osallisuus-varhaiskasvatuksessa-videosarja>. Viitattu 31.5.2020.
- Kataja, E. & Opetushallitus. 2018c. Osallisuus varhaiskasvatuksessa -videosarja. Osallisuus toiminnan suunnittelun ja eheytetyn toiminnan näkökulmasta. Saatavilla: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/osallisuus-varhaiskasvatuksessa-videosarja>. Viitattu 31.5.2020.
- Kataja, E. & Opetushallitus. 2018d. Osallisuus varhaiskasvatuksessa -videosarja. Kasvattajan rooli varhaiskasvatuksessa osallisuuden edistäjänä – tai estäjänä. Saatavilla: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/osallisuus-varhaiskasvatuksessa-videosarja>. Viitattu 31.5.2020.
- Kataja, E. & Opetushallitus. 2018e. Osallisuus varhaiskasvatuksessa -videosarja. Vain parasta lapselle - Osallisuuden pedagogiikan kipukynnykset ja mahdollisuudet. Saatavilla: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/osallisuus-varhaiskasvatuksessa-videosarja>. Viitattu 31.5.2020.
- Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Helsinki: Suomen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.
- Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018a. Saatavilla: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2018.pdf. Viitattu 22.5.2019.
- Opetushallitus. 2018b. Saatavilla: https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/varhaiskasvatus. Viitattu 10.5.2019.
- Opetushallitus. 2018c. Saatavilla: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatussuunnitelmiin-perusteet>. Viitattu 22.5.2019.

Opetushallitus. 2018d. Saatavilla: https://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/varhaiskasvatus/perusteet. Viitattu 15.5.2019.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. Saatavilla: <https://minedu.fi/uusivarhaiskasvatuslaki>. Viitattu 11.5.2019.

Puusa, A. & Juuti, P. 2020. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Helsinki: Gaudeamus Oy.

Turja, L. 2011. Lapset osallisina – kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. VARHAISKASVATUS TÄNÄÄN. Suomen Varhaiskasvatus ry:n verkkolehti. Toukokuu 2011. Saatavilla: <file:///C:/Users/haitt/Downloads/2011-3-Turja.pdf>. (Alkuperäinen teos: L. Turja & E. Fonsén. 2010. Suuntana laadukas varhaiskasvatus. Professori Eeva Hujalan matkassa. Tampere: Suomen Varhaiskasvatus ry.).

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Varhaiskasvatuslaki 540/2018. Saatavilla: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>. Viitattu 9.5.2019.

Vilkkä, H. 2015. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: Ps-kustannus.

OPINNÄYTETYÖSOPIMUS

Opinnäytetyön alustava aikataulu (pvm:t kuukauden tarkkuudella)

Aloituspalaveri (ohjaaja, työn tekijä, työelämäohjaaja) [1/2019]
 Toteutussuunnitelman esittäminen [11/2019]
 Väliraportointi [12/2019]
 Ohjaajan tarkastus ja/tai loppupalaveri [1/2020]
 Opinnäytetyön hyväksyttäväksi jättäminen [2/2020]
 Opinnäytetyön seminaariesitys [3/2020]
 Kypsyyskoe [3/2020]

Toimeksiantajan yhteystiedot (yritys, yhteyshenkilön nimi, osoite, puhelin, sähköposti)

Päiväkohti Hironkorva Puh. 044 5716476
 Sirkka Kemppainen pkjohtaja Sirkka.kemppainen@silikalatva.fi

Tämä sopimus on laadittu kolmena kappaleena. Sopimuskappaleet toimitetaan opinnäytetyön tekijälle, toimeksiantajalle sekä työn ohjaajalle. Centria-ammattikorkeakoulun opiskelija sitoutuu tekemään toimeksiantajan toimeksiannosta edellä mainitusta aiheesta opinnäytetyön _____ mennessä.

Toimeksiantaja sitoutuu antamaan opiskelijan käyttöön työssä tarvittavaa tietoa sekä arvioimaan opinnäytetyön valmistuttua sen hyödynnettävyyttä toiminnassaan.

Toimeksiantaja maksaa materiaali-, postitus-, maka- ym. mahdolliset kulut laskun mukaan. Toimeksiantaja voi maksaa opinnäytetyön tekijälle palkan.

Tämän sopimuksen osapuolet ovat velvoittiset pitämään salassa kaiken, mitä he toimeksiannon yhteydessä ovat saaneet tietoonsa asioista, joita voidaan pitää toisen sopijapuolen liikesalaisuutena. Opinnäytetyö käydään läpi ammattikorkeakoulun opinnäytetyöseminaarissa ja se on julkinen asiakirja. Toimeksiantajan tulee erikseen pyytää työn salausta.

Ammattikorkeakoulu ei vastaa opinnäytetyön tekijän mahdollisesti aiheuttamasta haitasta tai vahingosta.

Päiväys

16.9.2019

Työelämäohjaajan allekirjoitus

Sirkka Kemppainen

Opiskelijan allekirjoitus

[Handwritten signature]

Opinnäytetyön ohjaajan allekirjoitus

[Handwritten signature]

Hei!

Olen tekemässä opinnäytetyötä ja aiheenani on osallisuus: **Miten lasten osallisuus näkyy päiväkodin varhaiskasvatuksessa? Varhaiskasvattajien kokemuksia ja näkemyksiä osallisuuden toteutumisesta.** Tarkoitukseni on siis selvittää teidän kokemuksenne ja näkemyksenne osallisuuden toteutumisesta päiväkodissanne haastattelun muodossa ja koota saamistani tiedoista yhteenveto opinnäytetyökseeni.

Pyydän teitä miettimään seuraavia tilanteita ja miten lasten osallisuus kyseisissä tilanteissa mielestänne toteutuu/miten se on huomioitu:

- päiväkodin arkitilanteet (esim. ruokailu, lepo, vapaa leikki jne.)?
- ohjattu toiminta?
- yleisesti (esim. pedagoginen dokumentointi, vasut, ympäristö jne.)?

Haluaisin myös kuulla mielipiteitänne siitä, onko osallisuuden toteutumisessa epäkohtia/parannettavaa?

Hyvää syksyn jatkoa ja työniloa toivottaen,

Henna Tervonen
Sosionomiopiskelija
Centria-ammattikorkeakoulu, Ylivieska

Suostumus haastatteluun

Opinnäytetyön aihe: Miten lasten osallisuus näkyy päiväkodin varhaiskasvatuksessa? Varhaiskasvattajien kokemuksia ja näkemyksiä osallisuuden toteutumisesta.

Tekijä: Henna Tervonen

Organisaatio: Päiväkoti Hiirenkorva

Suostun haastatteluun ___

En suostu haastatteluun ___

Suostun vastaamaan haastattelukysymyksiin kirjallisesti ___

Työntekijän nimi ja allekirjoitus

Haastattelujani koskee vaitiolovelvollisuus ja tallennetut haastattelutiedostot poistetaan.

Tekijän allekirjoitus

Henna Tervonen
Sosionomiopiskelija
Centria-ammattikorkeakoulu, Ylivieska

1. LITTEROINTI

Haastattelujen tuottaminen tekstimuotoon

2. KOODAUS

Raakateksti	Koodaus
No kyllä se ainaki pittää aina ottaa huomioon se turvallisuus, että niinku ei ikkään mittään satu kellekkään. Et jos lapset touhuaaki keskenään nii aina pittää kuitenkin olla aikuisella se viimeinen sana siinä sanottavana, jos näyttää että menee niinku ihan häneksi.	OSALLISUUDEN RAJA
Musta tuntuu, että ehkä pikkuhiljaa enemmän ja enemmän ihmiset on ruvennu sitä sisäistään, että mitä se (osallisuus) tarkoittaa ja miten sen vois ottaa huomioon. Ja nyt ku siitä on ruvettu puhumaan enemmän. Ennen mun mielestä ehkä oli silleen että ajateltiin että aikuiset määrää täällä ja tekee sen suunnitelman ja sen pittää sit mennä sen mukkaan nii nyten on ehkä kun se kulttuuri on yleisestiki muuttunu niinii pikkuhiljaa sit päiväkodeissaki ajatusmaailma ihmisillä muuttuu. Et sitä yritetään ainaki ottaa enemmän ja enemmän koko ajan huomioon.	HIIRENKORVAN VARHAISKASVATTAJIEN AJATUKSIA LAPSIEN OSALLISUUDESTA VARHAISKASVATUKSEN PIIRISSÄ
No ruokailussa tietenkin kysytään, että kuin paljo se haluaa ruokaa, että onko iso vai pieni nälkä ja huomioijaan se. Ja sitten kysytään haluaako ketsuppia, sinappia lisäksi ruokaan, haluaako saalaa-tinkastiketta, laitetaanko leivän päälle kurkkua, makkaraa ja näin.	LAPSIEN OSALLISUUS RUOKAILUSSA

3. LUOKITTELU

Ruoan määrä Lisukkeet Ruokajuoma Leipä Leivän päälliset	Ruokailu
---	----------

4. YHDISTÄMINEN

<p>Ruoan määrä Lisukkeet Ruokajuoma Maistettavan ruoan määrä Leipä Leivän päälliset</p>	<p>Ruokailu</p>	<p>Ruokailussa lapset hakevat ruokansa itse ja saavat päättää minkä verran ruokaa haluavat sen mukaan, onko iso vai pieni nälkä. Siihen, mitä on ruoaksi, eivät voi lapset eivätkä aikuiset vaikuttaa. Lisukkeiden käyttö (muun muassa ketsuppi, sinappi) on vapaaehtoista, niitä ei ole pakko ottaa, jos lapsi ei itse halua. Kaikkea muuta tarjolla olevaa maistellaan ja lapset saavat päättää, minkä verran maistavat. Lapsia ei kuitenkaan pakosyötetä. Se, että kaikkea maistellaan, koetaan sekä hyvänä että huonona; Eräs varhaiskasvattaja kertoo lapsesta, joka on oppinut tykkäämään punaisesta kaalista maistamisen vuoksi ja itseensä tyytyväisenä sekä yleensä lapsi oli tästä oppimisestaan kertonut varhaiskasvattajalle. Ruokailutilanteessa aikuisen tehtävänä on ohjata maistamaan, tällöin makuaisti tottuu ja kaikkea opitaan syömään. Toisaalta toinen varhaiskasvattaja kertoo pakkomaistamisen saatavan olla epämiellyttävä tilanne lapselle.</p>
---	-----------------	---